شورا

عـدد ۲۲ * سنه ۱۹۱۰

مندرجه‌سی :

ابن وردی. ابن طقطقی.
هر ایکسی بیوك اسلام عالملرندندر.

توحید وعلم.
امام ومدرس سرورالدین.

میسیونیرلر جمعیتلری VII.
هادی آطلاسف.

آتالر هم بالالر.
محبوب جمال آقچوربنا.

آداشقان لغتلرمز.
حسن علی.

ترکستان مسلمانلری.
الله یار بله‌شف.

بزنڭ تل. (معتبر «ایدل» غزته‌سی ایله حسن علی افندیگه جواب) هادی آطلاسی.

روسچه لغت کتابلرینه دائر. ر. ت.

قالمق و ترکی سوزلر آراسنده مناسبت.

دنیا کتابندن ۷.
ن. دوماوی.

تربیه و تعلیم. «اوقورغه اوگراتو» ح. رامییف. «عقل نیچك تربیه ایدیلمه‌لی؟» معلم عبدالعزیز موسی.

مراسله و مخابره.
ط. ویسکی، قزان، ترکستان وقارغالیدن.

متنوعه. احمد بای‌نڭ بر ملا ایله مصاحبه‌سی، پکین شهرند، جمعیت اسلامیه وغیریلر.

اشعار. «امیدسزلککه قارشی» کریم ابوبکری. «کوره‌م» واقف. «قز بالا» جمال‌الدین بومایوف. «ایکی بای» سعید سونچه‌له‌ی. «قوبولغان چاچکه لر» عبد الخبیر الرشیدی. «ئولگان یوره‌ك» م. غفوری. «وفا» غواص.

مسامره. ر. ف.

غراف طولستوی وفاتی.

محرری: رضاالدین بن فخرالدین
ناشرلری: محمدشاکر و محمدذاکر رامیفلر

صوراغوچیلرغه بر نومیر آقچه‌سز!

علمی، فنی، ادبی و اقتصادی صاف تاتار تلنده پاریژده چغا طورغان „مسلمانین“ ژورنالینه مشتری دفتری آچقدر. (۱۹۰۸ یلده ۱۵ ایبولده چغا باشلادی).

مسلکی حر اولدیغی حالده، مذکور ژورنال دین قرنداشلرمزنی محبت و علملك یولینه ایرشدروب آنلرنی مدنیت، معرفت، اتحاد و ترقی حاصل ایده‌رگه قوّتینی صرف ایده‌چکدر.

سوکلو وطنداشلر بمزه خدمت ایته‌ر اوچون بوسنه «مسلمانین» ژورنالینی صاف تاتار تیلنده چغاروب، مندرجه‌سنی اوزگارتمایچه روسچه هم تاتارچه نشر ایده‌چه‌کمز.

محبت و برله‌شو سایه‌سنده‌گنه بر یاقطی یولغه چغوب منگولك ظلملقدان قوطولور بز. مونه شول کیله‌چك عمرلر اوچون بار قدر بلمبزنی و فکرلرمزنی یراقداغی قرنداشلر بمزه بلدره‌سیمز کیله، آنلار بله‌ن یاقنلاشوب چن طوغانلر بولاسیمز کیله. چیت ملتلر بله‌ن دشمانلاشرغه برزاویلامیبز. علم و معرفتده‌گنه بخت ایکاننی بلگانگه، یاردمچیسز و مسکین طوغانلرمز اوچون قایغروب، باشقه‌لر آلدنده آنلرنگده وحشی بر قوم توگل ایکانونی کورسه‌توب، طوغان یرگه جه‌م، جانسز ملتکه روح کریتر اوچون طریشامز. بار کوچومزنی قربان ایتوب شوشی مقدس اش اوچون کوره‌شوب، قارانغولقده و ظلملقده قالغان ملتمزنی مدنیت نوری بله‌ن یاقترتور اوچون خدمت ایتکان وقتمزده، طوغانلرمزده بزنك سوزلرگه التفاتسز بولماسلر، اشله‌گان اشلرگه قارشی تورماسلر، بلکه بز کورسه‌تکان یولغه کرو اجتهادنده بولورلر دیه اُمید ایده‌مز. بام و محبت آرقاسنده‌غنه بختلی و نورلسز کونلرگه ایرشربز.

„مسلمانین“ نك ناشری محمد بك حاجی تلاش. یازوچیلر: محمد بك حاجی تلاش، عائشه خانم حاجی تلاش، میرسیاف قریمبایف، ط. ق خانم، دوقتر احمد بك الله‌یوف (فاس)، اسماعیل بارقای (هندستان)، سید خدایار خان (مکهٔ مکرمه)، دوقتر باطربکوف (استانبول)، دولت حاطا قوقار (ترکیه)، محمد بك حوزوقار (مصر)، حواجه‌کوف (افغانستان)، امام هادی آطلاسف، قامبولات یه‌سییوف، حکیم‌بك، سعید سونچه‌لی، آ. گ. داتییف، دوقتر عایفجیر، اسلام اچروح، کریموف، عبدالرحیم حافظ (کالکوتتا) و باشقه‌لر.

تاتارچه مسلمانین ایکی آطنه‌ده بر چغوب هر نومیری رسملر بله‌ن مزینله‌گان ۱۶ صحیفه‌دن عبارت بولاچقدر. یللق بهاسی ۵ صوم، یارطی یلغه ۳ صوم. روسچه‌سی اوشانداق آیغه ایکی مرتبه چغوب، نومیری ۲۰ شه‌ر بیتدان، بهاسی یللق ۷ صوم، یارطی یلغه ٤ صوم. امامار و معلملر اوچون یلغه ۵ صوم، یارطی یلغه ۳ صوم ایکیسنده برگه آلوچیلرغه یللق بهاسی ۹ صوم.

روسچه ژورنال آلوچیلرغه «شروط‌الاسلام» نام زور کتاب هدیه ایتله‌چك. (اسلام تاریخی وفلسفه نظرندان اسلام) شروط‌الاسلام تاتارچه آلوچیلرغه بر صوم. پادیپسکه قبول قیلنه پاریژده ژورنال اداره‌سنده و بارچه مسلمان کتبخانه‌لرنده. خط و آقچه اوچون آدریس بویله یازیلور:

VILLEMOMBLE, GRANDE RUE, 21. PRÈS-PARIS.

Rédacteur en chef du journal „MOUSSOULMANINE“

MAGOMET-BECK-DE HADJETLACHE Парижъ (францiя)

ناشر و محرر محمد بك حاجی تلاش

شرق کتابخانه‌سی
صاحبی: احمد اسحاقی
اورسق شهرنده
سنه تأسیسی ١٩٠٦

« شرق کتابخانه سی » نده مصر ـ استانبول ـ هند ـ
بیروت مطبوعاتی کلیتلی صورتده موجود در.
مکتب ومدرسه‌لر ایچون هر فندن، هر تورلی درس
کتابلری، کوبلب آلغوچیلرغه‌غایت آرزان بهاایله‌کوندرلمکده در.
مفصل « اسامی الکتب » بوش یبارلور.
زاداتکه‌سز نالوژ ایله یبارلماس. بر سپارش (زاکاز)
نڭ دورتدن بری قدر زاداتکه یباریلورگه تیوشلی.
پوچته مصارفی آلوچیدن.

Адресъ: *Орскъ*, Оренбург. губ.
Ахмеду Исхакову.

« وقت » مطبعه‌سنده

هرتورلی کتابلر، خط و اسچوط بلانقه‌لری،
کانوٛیرتلر، طوی وضیافت ایچون زاپیسکه‌لر،
تبریك هم ویزیت کارتوچکه‌لری نفیس
وگوزل روشده اشلنه‌در. چیتدن صورا-
توچیلرغه تیز مدتده اشله‌نوب یباره‌در.

آدرس:
Оренбургъ, Редакція газ. „ВАКТЪ"

محترم امامملرمز دقتنه!
یاشلر قویلور ایچون

میترقه دفترلدن سوٛیدینیه بیرورگه فورماسی
دوخاونی صابرانیه طرفندن یاصالوب تصدیق
ایدلگان میتریچسکی اسپرافکه‌هم سیمینی وپیسکه
بلانقه‌لری باصلوب چقدی.

بهالری: یوز دانه‌سی ٥٠ ق. پوچته مصرفی ایله ٨٥ ق.
نالوژ ایله ١ صوم.

آدرس: Оренбургъ, Редакція газ. „ВАКТЪ"

« کریموف، حسینوف و شرکاسی » نڭ کتاب مغازینلری اورنبورغده هم اوفاده.
مصردن یاڭی کیلگان کتابلر:

	بهاسی		
ثمار القلوب	٢ صوم ٢٥ تین	السعادة الابدیه فی الشریعة الاسلامیة	١ صوم ٢٠ تین
شرح التنویر	١ « ٥٠ «	کتاب اعجب العجب	— « ٧٠ «
غریب القرآن	— « ٥٠ «	المبین فی النظر العقل الصحیح	— « ٥٠ «
کشف الاسرار	٣ « ٥٠ «	القسطاس المستقیم	— « ٣٥ «
اخبار العلماء باخبار الحکماء	١ « ٢٥ «	الاسلام روح المدنیة	— « ٨٥ «
الریاض النضره فی مناقب العشره	٢ « ٢٠ «	الدرة الفاخرة فی کشف علوم الاخرة	— « ٢٠ «
الوجیز فی فقه امام الشافعی	١ « ٨٠ «	رسالة الغفران	١ « ٨٠ «
منازل السائرین	— « ٣٥ «	الورد کرومر والاسلام	— « ٤ «
المستقبل للاسلام	— « ٢٥ «	المرأة المسلمة	— « ٨٠ «
الدر المکنون فی الصنایع والفنون	١ « ٨٠ «	خمس رسائل نادرة	— « ٣٠ «
التربیة الحدیثة	١ « ٨٠ «	الاحکام الشرعیة	— « ٤٠ «
دیوان الشماح	— « ٥٠ «	المعلقات السبع	— « ٢٠ «
تحفة الزائر	٣ « ٢٠ «	الاسلام والنصرانیة	— « ٨٥ «
جواب اهل العلم والایمان	— « ٨٠ «	مصباح الظلام	١ « ٥٠ «
اطباق الذهب	— « ٦٠ «	تأسیس النظر	— « ٦٠ «
الافلاق	— « ٣٠ «	رسالة التوحید (محمد عبده)	— « ٦٠ «

برمقدار زاداتکه یبه‌رلسه قالغانی نالوژ، ایتله. زاداتکه‌گه آقچه‌اورنینه پوچته مارکه‌سیده مقبول یبه‌رورله خودلری آلوچیدن.

آدریس: Оренбургъ, یاکه Уфа, Т-ву Каримовъ, Хусаиновъ и К-о.

«وقت» اداره خانه‌سینك اوز مطبعه‌سنده نفیس روشده اعلا كاغدگه باصلوب چققان توبانده‌گی اثرلر اداره‌ده هم مشهور كتابچیلرده صاتلمقده‌در. اداره‌دن یوزلب آلوچیلرغه مخصوص اسكیدكه قیلنور. آدرس: Оренбургъ, редакція газ. „ВАКТЪ“

«محمد علیه السلام»

معتبر اصللردن آلنوب یازلمش بو اثر مكتب بالالرینه درس ایتوب اوقوتورغه هم مطالعه ایچون بیك موافقدر. مرتبی رضاء الدین بن فخرالدین. حقی ۲۰ تین، پوچته ایله ۲٤ تین.

«اویغه كیلگان فكرلرم»

محرری عمر القراشی.

غزته وژورناللرده اوتكون قلمی ایله مشهور عمر افندی نك ٤۹ صحیفه‌لی، احسان یخشیلق، ملتنی اصلاح، بلندلك سویوكبی اون فصل اوزره ملتمزنی ایاك یوده‌تكان مسئله‌لردن بحث ایتمش بو اثر «وقت» اداره‌سی طرفندن باصلوب چقدی. حقی ۱۲ ة پوچطه ایله ۱٦ ة.

«تاریخ اسلام»

ابتدائی و رشدی مكتبلرده اوقوتمق ایچون استانبولده مكتب سلطانی مأذونلرندن عثمان افندی جلیلمر طرفندن آچیق تركی تلنده یازلمش بو اثر، ایكنچی مرتبه باصلوب چیقدی. حقی ۱۸تین، پوچته ایله ۲۲ تین.

«جغرافیای عمرانی»

غیمنازیه و ریالنی مكتبلرده اوقوتولا طورغان درس كتابلرندن آلنوب ترتیب ایدلمش بو اثرنك تلی آچیق، افاده‌سی ینگل، مكتبلرده درس قیلوب اوقوتورغه مناسبدر. مرتبلری فاتح كریموف ایله نورالدین آغه‌یفدر. حقی ۳۰ تین، پوچته ایله ۳٦ تین.

«بالالار اچون واق حكایه‌لر»

باشقا تللردن كوچرلوب ترتیب ایتلگان بر اثردر. مرتبی دردمند. حقی ۱۲ تین، پوچته ایله ۱٦ تین.

«تل یاریشی»

یتمش دن زیاده اهل قلم طرفندن حكایه هم مقاله روشنده یازلغان بو اثرده اونطولغان یا كه یوغالغان چن تاتار سوزلرینك بیك كوبسی جیولغان‌در. اوشبو ۱۹۵ صحیفه‌لك اثر، گوزل كاغدده گوزل روشده باصیلوب هر بر كتابچیلرده ۷۵ تین‌گه صاتلمقده‌در. پوچته ایله ۸۵ تین.

«دورت كون»

روسلرنك مشهور ادیبلرندن ۋ. غارشین اثری بولوب، ر. رقیبف طرفندن ترجمه قیلنمشدر. بو رساله‌ده محاربه‌ده یارالانمش بر صالداتنك اوزی ئوتردیكی تورك صالداتی یاننده دورت كون عذابلانوب یاطدیغی و شو اثناده‌گی احوال روحیه‌سی - حسیاتی تصویر قیلنمشدر. بهاسی ۸ ة، پوچطه ایله ۱۰ تین‌در.

«قوزغونلر اویاسنده»

شاخته‌ده‌غی مسلمان اشچیلر طورمشینه دائر شریف افندی كمال قلمی ایله یازلمش عبرتلی بر حكایه‌در. بهاسی ۱۲ تین، پوچطه ایله ۱٤ تین.

«كتب سته و مؤلفلری»

حدیث وسنت عالملری قاشنده «كتب سته» دیه مشهور اولان حدیث كتابلری و آنلرنك مؤلفلری حقنده یازلمش بر رساله‌در. ۱۳٦ بیتدن عبارت اولان بو رساله‌نك حقی ٤۵ تین.

«باصلماغان شعرلر»

اوتوز قدر ذاتلرنك شعرلرندن نمونه‌لر جیولوب باصلمش شعر مجموعه‌سیدر. حقی ۲۰ تین، پوچته‌ایله ۲٤ تین.

«رحمت الهیه»

بو اثر، محترم موسی افندی طرفندن قوزغاتلمش «رحمت الهیه» مسئله‌سی حقنده مجتهد و محدث ابن القیم الجوزیه حضرتلرینك «حادی الارواح» نام بیوك اثرنك اولان بر فصلینك ترجمه‌سندن عبارتدر. ایكنچی مرتبه باصلدی. مرتبی رضاءالدین بن فخرالدین. حقی ۱۰ تین، پوچته‌ایله ۱۲ تین.

«ترویسكی علماسی و اصول جدیده»

اصول جدیده ایله بالالر اوقوتمق شرعا وعقلا درست ایدیكی حقنده، شیخ زین‌الله نقشبندی حضرتلری هم برابر اولندیغی حالده ترویسكی علماسینك اعلام نامه و عمومی نصیحتلرندن عبارت بر اثردر. ایكنچی مرتبه باصلدی. حقی ۵ ة.

Оренбургъ, тип. газ. „Вактъ“

سنه ۳ عدد ۲۲

ذوالقعده ۲۷ سنه ۱۳۲۸ ۱۵ نوبابر ۱۹۱۰ سنه

مشهور آدملر والوغ حادثه‌لر

ابن وردی.

بو کیمسه‌نڭ اسمی عمر بن مظفر بن عمر بن محمد وکنیه‌سی‌ده ابوحفص اولوب لقبی زین‌الدین در (*). تاریخ عالملرندن اولدیغی ایله برابر شافعی مذهبنده الوغ عالملردن صانالور ایدی. بر وقتلر قاضیلق منصبنده هم اولدی. جغرافیا ایله اشتغال قیلدی. بونڭ اوستینه شهرتلی ادیبلردن اولوب نثر ونظم بابلرنده ید طولاسی وار ایدی. فقیر اوله‌رق عمر کچردی، اوستی و باشی، قیافت و کیومی پك زبون ودون اولور ایدی. «حلب» شهرینه کردیکنده نه مناسبت ایله‌در کندیسنی بر یورت صاتو حقنده شاهد صفتی ایله قاضی حضورینه آلوب کتدیلر. فقط قاضی مجلسینه کاتب کلمادیکی سببلی کوتوب طوررغه طوغری کلدی. مجلسده اولانلردن بری، خلقنی کولدرمك قصدی ایله ابن وردی‌گه اشارت قیلوب: «کاتبنی کوتوب احتمال اوزون وقت طوررغه طوغری کلور، اوشبو آدم‌گه قوشساق اولمازمی؟ شاید بزگه عقد کاغدی (آکت) یازوب ویرر» دیدی. خلقلر هر بری حقارت کوزلری ایله قارادقلرنده ابن وردی: «خدمتڭز باش اوستنه، نثر ایله‌می یازارغه بیوره‌سز، یوقسه نظم ایله‌می؟» دیه صوردی. بوڭا ایسه: «البته نظم ایله!» دیدیلر. ابن وردی‌ده قولینه کاغد و قلم آلدی، صاتوچی و آلوچینڭ اسملرینی، تعریفلرینی، یورتنڭ حقینی وکورشیلرینی صوردی ده، شول اوڭغایدن گویا ایلکدن حفظ أیلمش بر نرسه‌نی یازمقده اولان آدم قبیلندن: «باسم اله الخلق هذا ما اشتری * محمد بن یونس بن سنقرا» دیه تزوب یازوب کتدی. اوزینڭ شاهدلگینه نوبت یتدیکنده: «یشهد بالمضمون من هذا عمر * ابن المظفر المعری اذ حضر» دیدی و ایکنچی شاهد اسمینی صوردیغندن صوڭ: «قد حضر العقد الصحیح احمد * ابن رسول وبذلك یشهد» دیه یازدی واون طوقز یول شعردن عبارت اولان عقد کاغدینی قچقروب اوقوب ده چیقدی.

مجلسده اولانلر بونڭ فضلینه واقف اولوب اوزلرینڭ ادبسزلك قیلدقلرینی اقرار ایتدیلر وقولنی اوبوب عفو اوتندیلر.

مقامات، خطبه واجازت نامه‌لر، شعر وقصیده‌لرنی مشتمل اولان بر دیوانی بوندن ۲۸ ییل مقدم استانبولده «الجوائب» مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر. بونده ایسه بهادر اسمنده اوزینڭ خادمنی هجو قیلوب

(*) «قاموس الاعلام» ده سهو اوله‌رق بونڭ لقبی «سراج الدین» کوسترلمشدر.

سویلامش بر قصیده‌سی وار (٣٣٠ - ٣٣٢ بیتلرده). بونڭ حقنده: «نموم، نؤوم ماکر غیر شاکر * حقود نقود مائن خائن غمر» کبی کوب شیلر سویلا- دیکندن صوڭ: «فلا تحسبوا هذا الذی قلت وصفه * غلطتم فلا العشران هذا ولا العشر» دییور.

«حلب» شهرنده طوردیغنده جغرافیاده «خریدة العجائب وفریدة الغرائب» اسمنده بر جغرافیا کتابی یازمش و بر خریطه توزوب بوڭا الحاق ایتمشدر. فقط ابن وردی، جغرافیا عالملرندن اولمادیغی سببندن بو اثرنده زور یاڭلشلرغه مرتکب اولمش ودمیرینڭ «حیاة الحیوان» کتابنده یازدیغی قبیلندن خرافات واوهام ایله طولدرمشدر.

«خریدة العجائب» الڭ ایلك مرتبه اوله‌رق لاتینچه ترجمه‌سی ایله برابر هیلاندر طرفندن اسوج مملکتنڭ «لوند» شهرنده ١٨٢٤ تاریخنڭ طبع اولندی ایکنچی مرتبه اوله‌رق ١٨٣٥ دن ١٨٣٩ گه قدر ٢ جلدده، تورنبرغ اجتهادی ایله «اوبسالا»ده و١٢٩٢ده مصرده طبع اولندی. اوز قولی ایله یازالمش خریطه‌سی «پاریژ» کتبخانه‌سنده صاقلاندیغی مرویدر. صوڭ وقتلرده «خریده»، آوروپالسانلرینڭ کوبسینه ترجمه اولندی وهر برنده پك کوب نسخه‌لر نشر اولندی.

«تتمة المختصر» اسمنده اولان تاریخی ٧٤٩ سنه‌سی آخرینه قدر کلمشدر. بو اثر، ابو الفدانڭ «المختصر فی اخبار البشر» نام تاریخینڭ مختصری وذیلیدر. ذهن واتاچق اوزنلقلردن، اصلسز خبرلردن صاف اولدیغی ایچون اسلامده اولان تاریخ کتابلری آراسنده بو اثر ممتازدر. ٢جلدده، ١٢٨٥ تاریخنده مصرده طبع اولندی.

ابن الوردی نحو فننده «التحفة الوردیة» اسمنڭ بر ارجوزه یازمشدر. بونی ایسه مستشرقلر پروسیاده «برسلاو» شهرنده ١٨٩١ تاریخنده طبع ایتدردیلر. بوندن باشقه اثرلری ده وار.

ابن الوردی کندیسی: «٧١٥ تاریخنده دمشق شهرنده ابن تیمیه ایله کورشدم، حضورنده فقه، تفسیر و نحو فنلرنده بحث قیلدم، سوزمی خوش کوردی، ماڭلایمدن اوبدی، اوشبونڭ برکاتنی امید ایتمکده‌یم. بر کیچه یاننده اولدم، مروت وفتوتنه علم اهلینه اولان محبتنه تعجب قیلدم» دییور.

ابن وردی ٦٩١ تاریخنده «معرة النعمان» شهرنڭ دنیاغه کلدی و ٧٤٩ ـ ١٣٤٨ده ٢٧ نچی ذوالحجه‌ده طاعون خسته‌لگی ایله وفات ایتدی.

ابن طقطقی

اسلام مؤرخلرینڭ بیوکلرندن اولان بو ذاتنڭ اسمی محمد بن علی بن طباطبا اولوب «ابن طقطقی» دیمکله معروف ایدی. اسلام خلیفه‌لری حقنده یازمش اولان «الفخری فی الآداب السلطانیة و الدول الاسلامیة» نام اثری آوروپا مؤرخلری قاشنده معتبر اولوب دستور العمل طوتولمشدر. بونده ایسه ظهور اسلامدن باشلاب هولاکو طرفندن «بغداد» شهری استیلا ایدلن کونگه قدر اولان خلیفه‌لر، وزیرلر احوالی بیان ایدلمش.

بو کتابنی الڭ ایلك مرتبه اوله‌رق آلمانیا عالملرندن اهلوارت «غرایفسوالد» شهرنده ١٨٦٠ده طبع ایتدردی و نمسه‌چه اوله‌رق بر شرح یازوب باصدردی. صوڭره ١٨٩٤ده شالون وپاریژ شهرلرنده دارنبورغ طرفندن نشر اولندی. الڭ صوڭنده مصرده اولان «شرکة طبع الکتب العربیة» طرفندن ١٣١٧ده ٣٠٣ بیتده طبع ایتدرلدی.

اسلام مؤرخلرینڭ جمهورلرینه خلاف اوله‌رق بو ذات، وزیر علقمینی مدح ایتمش و «بغدادنڭ هولاکو طرفندن ضبط ایدلوب خلیفه‌نڭ اولدرلمکنده بونڭ عیبی یوق ایدی، خلقلر ناحق بلا یابدیلر» دیمش. کتابی ایسه ٧٠١ - ١٣٠٢ده شوال آینده «موصل» شهرنده تمام اولمشدر. وفات سنه‌سی آچیق بیلنمادی.

مقالەلر:

توحيد و علم

١٦

اسلاميتده تحريف بلاسى

دين اسلام جملە دينلرنڭ آخرى و اكملى اولوب فطرت انسانيتى قاپلايان بتون اباطيل و اساطيرنى تمام ويران قيلمق و ايسكى دينلرنڭ باشلرينه كلمش اولان تحريفات وتبديلاتنى دخى بر طرف ايتمك ايلە جناب اللەدن وضع اولنمش ايدى. كرك اباطيل و اساطير طرفندن يوطلمش وكرك شيطانيت، بهيميت، سباعيت، وحشيت عالملرينه دوشوب هلاك اولمش انسانلرنى شول بلالرندن تخليص قيلمش ايدى.

ايسكى دينلرنڭ باشلرينه كلمش اولان تحريف بلاسى اوشبو غالب وكامل اولان دين اسلام اوزرينەده كلمشدر. دين اسلام ظهور ايتديكى وقت، بتون عالم انسان اباطيل ايچندە اولوب عمومى بر فترت وظلمت ايچندەايدى. اولوقتدە طريق انبيادن هيچ بر شى قالمايوب بدەحكمانڭ آثارىدە جملەسى محو اولنمش ايدى. ترهات وخرافات بتون انساننى يوطمش ايدى.

دين اسلام بر طريقت عادلە ايلە ظهور ايدوب انسانلرنى حقيقى و فطرى اولان طوغرى يول ايلە تربيه قيلمش بولسەدە بو دخى مطلوب درجەدە حاكم بولا آلمايوب كندوسىدە اطرافندن يوطيله باشلامشدر.

دين اسلام تيز زمان ايچندە حقيقى اولان تربيه وتعليمى ايلە يوز بيكلر قدر تازه و صاف انسانلر يتشدروب بتون آفاقە انوارينى ساچمش ايسەده ايكنچى طرفدن كندسيدە اطرافندن احاطه قيلان اساطيريلرنڭ اخلاقلرينى، دستورلرينى، عادتلرينى آلور ايدى. كاهنلرنڭ، مستبدلرنڭ، مشركلرنڭ، مسرفلرنڭ، رهبانلرنڭ، فرعونلرنڭ آثار و طريقەلرىدە اسلاميت عالمينه آقرون آقرون آرالاشور ايدى. حاصل جاهليت ملتلرينڭ تورث وتقليد طريقنچه تراكم اولنوب كلن هر درلو طريقەلرى اسلاميت عالمنه آقرونلاب تأثير ايدر ايدى.

بناءً عليه دين اسلام لازم درجەده ميدان آلمايوب انسانيت عالمينه تمام حاكم بولمادى. حاكم اولەچق وحاكم اولورغه تيوشلى ايدى، لكن ايسكى دينلره هجوم ايدن تحريف وتفريق دولقونلرى آنڭ اوستنەده هجوم ايده باشلادى. فقط شول قدر واردركه: ايسكى دينلره هجوم ايدن تحريف وتفريق زلزلەلرى آنلرنى بتون اساسلرى ايلە هدم قيلمش و آنلردن نام ونشانده قالدرمامشدر. اسلاميت اوزرينه كلمش تحريفلر ايسه اسلاميتنڭ فقط ظاهرينه ايرشوب آنڭ اساس وتامرلرينه ايرشمامشدر. شول جهتدن اساس اسلامى همان محكم وسلامت حالندە محافظه ودوام اولنمقدەدر. اسلاميتنڭ يوزى و ظاهرى درلو درلو شائبەلر، توزانلر ايلە قارالمش ايسەده آنڭ اساسى غايت محكم حالندەدر. چونكه دين اسلامنڭ اساسى قرآن كريم ايلە احاديث نبويه اولنور. آنلر ايسه گويا بوكون اينمش وبوكون سويلنمش اولان كبى غايت محكم حالدە محافظه قيلنورلر. بناءً عليه اسلام اوزرينه تحريف بلاسى كلمش ايسه آنى دخى ازاله قيلمق ممكن اولنور. فقط بونڭ ايچون بيوك اسلام عالمنه مجددلر، مصلحلر، داهى فيلسوفلرنڭ يتشماكارى ضروردر.

اسلاميت عالمنه هجوم ايدن تحريفلر ايكى درلو سبب ايلە اولنمشدر. برى: دين اسلام دنيانڭ هر طرفنه جايراب درلو دينلردە ودرلو جنسلردە وعنصرلردە و درلو مسلكلردە اولان انسانلر فوج فوج اولوب

دین الله اولان اسلامه دخول ایتمشلردرکه: آنلر کندی طریقلرندن وآتا بابالرندن قالغان آثارلرندن و عادتلرندن، رسملرندن و کندی تربیه‌لرندن تمام تازاره آلمایوب تقلید سببندن همان ایسکی بابالرینڭ طریقلرنده قالمشلر وآنلر ایله کوب جاهلیت قاعده‌لری وطریقه‌لری اسلامیت عالمنه دخول ایدوب اسلام تربیه‌سنه سد اوامشلردر. بونڭ سببندن قرآن کریم گه اعتصام قیلمقغه ده سکته کامشدر.

ایکنچی: مسلمانلرده انتقاد ومحاکمه یوقلغیدر. وهر بر شینی قرآن شریف گه تطبیق ایدوب محاکمه ایتمك طوغروسنده مساهله قیلمقلریدر. قرآن کریم بتون اباطیل و اساطیرنی ویران قیلوب نوع انسان اوزرینه پاکی وحقیقی اولان تربیه وعلوم ویرمش اولدیغندن بونی اظهار واشاعه قیامق اهل اسلامنڭده ذمه‌لرینه واجب ایدی. ملت وناشر دین اولان امت اوزرینه عالمده اولان ملتلرنڭ مدنیتلرینه محاکمه نظریله باقمقلری، آنلرنڭ طریقلرینی تفتیش وتدقیق قیلمقلری وهر بر قاعده ودستورلرینی انتقاد میزاننه قویوب صوڭره کرك اولسه اخذ قیلمق کرك ایدی. هر بر اشنی کتاب اللهغه تطبیق قیلوب قارامق وتقلید طریقه‌سندن یراق بولمق لازم ایدی. قرآن کریم کندیسی ده انسانلری تقلید طریقه‌سندن چیقاروب: «اتبعوا ما انزل من ربکم ولا تتبعوا من دونه اولیاً.» هم «واذا قیل لهم اتبعوا ما انزل الله الیکم قالوا بل نتبع ما الفینا علیه آبائنا ...) دیه آیت کریمه‌لری انزال قیلنوب تقلیدنڭ بطلاننی کوسترمش و «فبشر عبادی الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه» آیت کریمه‌لری ایله انتقاد ومحاکمه قیلمق طریقه‌لرینه یول آچمشدر. عموم امت، بو آیتلرنڭ مفادلرنده مساهله قیلماغان بولسه‌لر ایدی تقلید طریقلرندن یراق بولوب انتقاد واستدلال یوللری ایله گنه کیته‌چکلر واسلامیتی خرافاتدن تمام پاك قیلوب فقط حکمت ایله حقیقتدن عبارت اولنوب قالاچق ایدی.

امام ومدرس سرورالدین.

میسیونیرلر جمعیتلری.

VII

میسیونیرلرنی ماقتاوم (*)

«شورا» نڭ ١٧ نچی نومیرنده «بز هم میسیونیرلر» سرلوحه‌لی بر بند یازغان و اول بندمده میسیونیرلرنڭ مسلمانلرنی اویغاتو حقنده شاقطی فائده‌لری بارلغینی بیان ایتکان ایدم. میڭا اول بندم حقنده یاقین دوستلرمدن تل ایله اعتراض ایدوچیلر بولغالاغان ایدی وشونڭ ایله برابر بعض بر ضیالیلر طرفندن «درستی سز ایتکانچه» دیگان سوز هم ایشتکان ایدم. مینم اول بندیمه ١٩ نچی نومیر «شورا» ده ملا نصرالدین الخواجاشی طرفندن تاغیده بر اعتراض یازلغان. هر مسئله‌گه تورلی یاقدن قاراب تورلیچه حکم ایدرگه ممکن بولغانلغی کبك، بو میسیونیرلر مسئله‌سینه هم تورلی جهتدن قاراب تورلیچه نتیجه‌لر چغاررغه ممکن. مین مسئله‌گه ملا خواجاشی کوزلگی آرقلی قاراغان بولسه ایدم، هیچ شبهه‌سز آنکچه نتیجه چیقاروب شول چیقارغانمنی حقلی صانار ایدم. لکن اول میسیونیرلر مسئله‌سنده ئلله نیندی تاریخی و سیاسی سرلر بولغانلقدن بز آڭا شول یاقدن قاراب حکم ایتدك. بو مسئله آچیغراق آڭلاشلسون اوچون یاڭادن برر سوز سویلرگه طوغری کیله. شول سوزلر سویلانمی مسئله آچیق آڭلاشلماس کبك کورینه‌در. شویله‌که:

علم ومعرفت، برلك وطوغانلق نیگوزی اوستینده قورولغان مبارك اسلام دینی، علما سوءنڭ یالغان تأویللری ایله شولچاقلی بوزولغاندرکه: صوڭغی

(*) بو مقاله، اوتکان عددگه کرورگه تیوشلی ایدی. لکن مطبعه طرفندن اولان بر سببگه کوره اوتکان عدد عادتده‌گی وقتندن برقدر کونلر ایلك ترتیب ایدلدی. اوشبو VII نچی مقاله آلنغانغه قدر VI نچی عدد مقاله جیولوب تمام اولمش ایدی.

زمانغی اسـلام ، « شامانیزم » درجه سینه تنزیل ایدلـگان . علماً سؤ طرفندن احداث ایدلـگان دین صنعیده، صاف مبارك اسلامنكچن قاعده‌لری بولغان کبك ، باشقه دینلرنگده بایتاق‌غنه قاعده‌لری بار . دیمککه صاف اسلام اورنینه مسلمان دنیاسنده صنعی بر دین، نصوص قطعیه‌لرنی ابطال ایدوب حکمینی اجرا ایده باشلاغان . مونه شونك شوملوغنده اسلام عالمی بار کبك ملك ، دولت ، حکومتلرینی محو ایدوب حاضرنده طونچقوب یاطمقده بولدیغی دنیا تموغینه کیلوب غرق بولغان . اوزلـکندن اوزی چوروب محو بولورغه یاقینلاشقان عالم اسلام شولچاقلی زهرلنگان درکه : اوزلـگندن توزه‌لماس درجه گه ایرشکان . کوباله‌کلر عاشـق بولدقلری اوت تیکره‌سنده هلاك بولدقلری کبك مسلمانلرده عاشق بولدقلری علماً سـؤنك دین بدعیلری ایله هلاك بولغانلر . حاضرگی زمانده ییر یوزنده‌گی جمیع مسلمانلرنك اوستلرنده حکم سوروب آنلرنی هر بر سعادتدن محروم ایتکان وبناً علیه بو کونگی ذلت ومسکنتلرگه غرق بولوغه سبب بولغان نادانلق، افتراق، تعصب وبونلرغه اوخشاشلی صاناب بترگیسز اخلاق ذمیمه‌لرنك بارسینده سبب، هیچ شبهه‌سز شوشی علماً سـؤنك اضغاث احلاملری ایله رؤیالرندن ترتیب ایدلـگان دارو صورتنده‌گی آغو ، ایکنچی عبارت برلان ایتکانده آنلر طرفندن ابداع ایدلـگان قوانین مشئومه‌لردر . مونه شول قوانین مشئومه‌لر صاف اسـلام اورنینی طوتوب کیلـگان زمانده نیچه عصرلردن بیرلی زهرلنوب کیلـگان چوروك اسلام عالمینی یاوروپالیلر کیلوب باصدی . آنلر آرتندن گروه گروه اولارق بر قولونده انجیل ایکنچی قولنده صلیب طوتقان میسیونیرلر کتووی کیلوب فالجلنغان مسلمانلرغه ایشیدوی بیك عارلاندیره طورغان باكا درسلر بیره باشلادیلر . شول یات درسلرنی طـكلاودن حاصل بولغان عارلك سببلی ضعیف بولسه‌ده اسلام دنیاسنده قیملداو پیدا بولدی . یوقسه طورا طاش بولوب قاتقان ، خیالنی حقیقت اعتقاد ایدوب تمسزنی تملی ظن ایتکان مسلمانلر اوزلـکلرندن قرمسقه آدومی چاقلی بولسه‌ده قوزغالاچق توگللر ایدی . چونکه ئلیگی صنعی قوانین اهللری آنلرغه خیالنی حقیقت دیو اعتقاد ایتدیرگانلر ؛ علوم ومعارفنك حراملغینی قوانین الهیه دن دیو آلداب اوشاندیرغانلر ایدی . وشـونك ایله برابر چیچی بدعتلر شریعت مطهره صورتینه کروب قلبلرگه بیك نق اورناشقانلر ایدی . مسـلمانلرنك ترقی وتعالیلری اوچون معرفت قویاشی‌ایله مسلمانلر آراسنده ایك اولوغ قویمه بولغان شول بدعت وخیاللرنی ویران ایدو اهل اسلام ذمه‌سنده فرض بولغان بولسه‌ده لـکن مع التأسـف آنلرغه هجوم ایدرگه مسلمانلردن چنلاب هیچ کم قیبوچیلق قیله آلمادی . زیرا آنلرغه هجوم، صاف اسلامغه هجوم کبك کفر حساب ایدیله ایدی .

مونه شول معرفت قویاشینی قابلاغان مشئوم قویمه‌لرغه ایك اول باشـلاب میسیونیرلر هجوم ایتدیلر . درست میسیونیرلر آراسنده یاوز تربیه سایه‌سنده صاف اسلامغه هم هجوم بولغالادی، لـکن آنلرنك صاف قاعده‌لرگه هجوملری بیك اثرسـز ایدی . زیرا چین قاناتینك جیلی ایله، متانتلی طاغلر قوزغالماغانغه اوخشاشلی صاف اسلامغه قارشـی چین قاناتی جیلی حکمنده بولغان میسیونیرلرنك هجومی آنکا ضرر کیترمه‌یه‌چکی بدیهی ایدی .

صوڭغی مسلمانلر، علماً سؤنك احداث ایتدیکی قوانین مشئومه‌نی چن اسـلام خیالادقلری کبك میسیونیرلارده شول قوانین‌نی اسلام خیالاب آکارغه هجوم ایده‌لر ایدی . بونلر چن اسـلامغه توزان چاقلی بولسه‌ده ضرر کیلتوره آلمادقلری حالده تیگی یاماولرغه (آلامـا شالامالرغه) شاقطی‌غنه ضرر ایرشدیرەلر ایدی . ایك عجبی شونوسـی ایدیکه : بورونغیده اسلامغه شرح صالالغان یالغان تأویللر بوکونده میسیونیرلرغه ایك نق قورال بولغانلر ایدی . مونه شوشی واقعه‌لر اسلام دنیاسینی صارستدی . مسلمانلرغه «صاف دین ایله جعلی دین‌نی آیورمی

یارامی ایکان» دیگان بیك مقدس بر اوی کرتوگه سبب بولووی ایله برابر، مسلمان آکلیلرینك جعلی دین‌دن اخلاصلرینی قایتاروب اولگی صاف مبارك اسلامنی اعاده ایدوب آنی علوم ومعارف ایله یاکادن دوست ایدو لازم ایکا چیلکنی آکلاتدی. نتیجه‌سی اولارق مسلمان عالمی ئلله قایچاندن بیرلی کوررگه مشتاق بولغان ایکی قاناتلی (شرق وغرب علومینه آشنا) فرید وجدیلر کیلوب اثبات وجود ایله‌دی. اسلامنی بدعتلردن وصوکغی زماننك اوهام، خیالاتلرندن تصفیه ایدوب آنی «عام» دوستی ایدو، مسلمانلرنك دنیاوی اخروی سعادتلری اوچون برنچی کیرکلی نرسه ایدی. مونه شوکا ایك اول میسیونیرلر تعرضی سببلی کیك یول آچیلدی.

ایشته عموم اسلام دنیاسینه وشونلر آراسنده روسیه تاتارلرینه میسیونیرلرنك ایتکان فائده‌لرینك برنچیسی.

تاغیده بر آز سویلیك ئلی: انسان یا اوزینك ایك یاقین کوردیکی دوستینك نصیحتی ایله ویاخود ایك یاراتمادیغی دشمانینك خورلاوی ایله غیرت وحمیت‌که کیلوب آنارده اویغانو پیدا بولا. بز غافل مسلمانلر ایك یاقین نصیحتچیمز قرآن شریفنك سعادت بخش نصیحتلری ایله اویغانا آلمادق. بزنی ئلیگی میسیونیر دیگانلر عارلاندیروب، خورلاب غفلت اویقوسندن قوباردیلر. اول ایلمینسکی، میروپییف، ایلئس، رایفسکی، اسمیرنوف، دارونکین، مالوفلرنك اثرلری بزلرده اونوتلغان مقدس ترك قانلرینی یاکادن احیا ایدوب عادت ده ٨-١٠ ساعت اویقولانا طورغان راحت اویقولر یمزنی اوچروب تون کون مرابط بولورغه سبب بولدیلر. بورونغی پادشاهلردن فالج‌لنغان بر پادشاهنی بتون طبیبلر دارولاودن عاجز قالغاچ، خاذقلردن برسی پادشاهنك آچووینی کیلتوره طورغان سوزلر سویلاب آنك بوولغان عصب (нервь) لرینه آچوسببلی قایناغان قانلرینی اونکاروب پادشاهنك سلامتلنووینه سبب بولغانلغی کبك بو میسیونیرلرده، فالج‌لنغان اسلام عالمینك آچولرینی قابارتوب آنلرنك قاطقان قانلرینی قایناتورغه وبناءً علیه اویوغان اسلام اعضالرینك جانلانوینه سبب بولدیلر. پرافیسور قلیوچیفسکی تاتار فتنه‌سینی (Татарское иго) «طوزغاق روسلرنی برلشدیروب بیوك روسیه حاصل ایدوگه سببی بولدی» دییوب ماقتادیغی کبك مینده «طوزغاق اسلام عالمینی باشلاب خریستیانلر وشونلر آراسنده باشلیچه میسیونیرلر برلشدیررگه کرشدیلر» دیو مدح ایده آلام. طوغریسی مین آنلرنی طوغریدن طوغری اسلامغه خدمت ایتدیلر دیمیم وشول جهتدن آنلرنی ماقتامیمده. لکن آنلر ضرر ایده‌مز دیو شاقطی‌غنه فائده ایتدیلر. افیون لانوب اولدیرلگان (سکته‌لندیرلگان) کشینی یلان چاغوب دبرلدیرگانگه اوخشاشلی میسیونیرلرده فالج‌لنغان مسلمانلرنی زهرلری ایله جانلاندیردیلر دیو ماقتی آلام.

هادی آطلاسف.

آتالر هم بالالر.

آتالر ایله بالالر آراسنده بولا کیلگان اختلاف، دنیا ایسکی بولغان کبی ایسکی اشدر. بو اختلاف بعض وقتده آتا ایله اوغلنك فکرلری باشقه بولودن چغا هر ایکاوی اوزینك فکرنده خیالنده نق طوروب، اوز فکرینی اثبات ایتوگه طروشوب، برهوی دنیانی یاکی بله باشلاغانغه و ایکنچیسی بلوب طاتوغانغه، بر برلری ایله قوشولا آلمیچه آیرولوب کیته‌لر. بویله آیرلو آتا ایله اوغل آراسنده کوکلسز اش بولسه‌ده، قورقنچ، کراهتسیزلمی. گرچه مونك کبی فکر باشقه بولو ایله ده کوب وقت آتا ایله اوغل آراسنده ناراضیلقلر کورولوب، بایتاقغنه اوکایسزلقلر چغوغه سبب بولسه‌ده، بولرنك هر ایکسنده، فاتی عیبله‌رگه

یول یوق. مونی طقتاتورغه طرشو، انسانده بولغان قوۀ فکریه‌نی طوقتاتوغه طرشو بولادر. مونداى فکر آیرلو ایله بولغان دشمانلقلر ذلله نیقدر الوغ آدملر، بیوك عقللی کیمسه‌لرده ده کورولوب کیله‌در.

بر یوزنده بولغان جنایتلر آراسنده، آتاسینه قول کوتارمش، بیوك اوکایسزلقلر کورمش اوغللرنی بایتاقنه صانارغه ممکن. مونداى اوغللرغه حکم و قانون آلدنده جواب بیرورگه توغری کیله‌در. بو کبی جنایتلر کوبره‌ك وقت مادی جهتدن بولوب، آتالر ایله اوغللر آراسنده قاتی دشمانلقغه سبب بولوونده شبهه یوقدر. آتاسینی اولدروچی گه هر بر کشینك کوکلنده قورقنچ، نفرت پیدا بولا، هر کم قزولانوب قاتیغ روشده آنی عیبلی. حتی آکا ایك یاقین بولغان کشیلرده آنی عیبله‌ودن آکا نفرت قیلودن اوزلرینی طیبا آلمیلر. آتالرینی تللری ایله حقارت قیلوچی اوغللرنی ده هر کم عیبلی. چونکه دنیاغه کیلوینه سببچی بولغان آتاسینی سویو، حرمتلو هر کمنك بورچیدر.

بالالرینی بر نرسه‌گه‌ده صانامیچه «اوز کوڭلنی اوزك کور!» دیب تقدیر قولینه تابشروچی آتالر ده عیبدن قورتولا آلمیلر. حتی آتا دیب آتالورغه ده لایق اولمازلر. عائله‌سنده طووب میتربچسکی دفترگه یازلغان بالالرنی تقدیر ایشگینه تاشلارغه قانون ایرك بیرمی. مونداى آتالر آز طابولور. بزم سوزمز بالالری حقنده «اوز گمانلرنچه هر بر تیوشلی اشنی اشله‌گان» آتالر توغرسنده بولاچقدر.

هر قایسی آتالر، بالالری حقنده کوچی یتکان قدر هر بر اشنی تیوشنچه اشلاب تربیه‌لرنده طرشدقلرینی سویلاب اشاندرغه طرشه‌لر. و حالاکه مونداى هر بر تربیه‌سینی تیوشنچه تماملمش آتا تیوشلی بولغاننك یاریمنده اشله‌مه‌گان بولادر.

بالالری ایچون هر بر تیوش تربیه‌نی بیرینه کتوره آلغان آتانی کز آلدینه کتوروب قاراساق، بالالری کچکنه وقتده آنلر ایچون قاراوچی یاللی، آنلرنك آشار ایچو، کیوم صالوملرینه آقچه‌نی آیامی، بعض وقت بالا بولمه‌سی یانندن اوتکانده باشلرندن صیپی یا که بر بر عیب اشله‌سه‌لر جزا ویره، اوقو وقتی یتکاچ مکتب گه بیاره، آنده‌غی کره‌کلرینه کتابلرینه‌ده آقچه آیامی، لکن بو اشلرنی باشقه اشلر آراسنده عادتی اشلر کبی گنه اشلاب اوته. بو بالالر یا که آرادن برسی توغری یولدن چقوب آغر حال گه اوچراسه، بالا اوزی عیبلی، اگرده شونداى «کتودن آیرلوب کتمش قوی» مادی جهتدن چاراسز قالسه، تربیه‌نی تماملمش آتا: «نعمت قدری بلمه‌گان ـ بارافسز، بالقاو، باشقه بلا» کبی اسملرینی آیتوده صارانلق قیلمیدر.

ایکنچیسی، «بالالرینی سویه‌طورغان آتا» مونداى آتا بالالرنك اویناب سیکروب یوردکلرینی؛ اوزینك «به‌بکه»، «نانالر» ینك حرفلرنی درست آیته آلمیچه سویله‌شولرینی یاراتوب قزق کوره، کچکنه یومشاق قوللری ایله آتالرینی بوینندن قوچاقلاب اوبولرینه جانی راحتله‌نه، آنلرغه تورلی اوینچاقلر، قورچاقلر آلوب اوزینك محبتنی اظهار قیلا، باشقه‌لر آلدنده بالالری ایله افتخار ایته. لکن کوب وقتده بر نیچه یللر اوتو ایله شوشی کورکام رسم، باشقه توس‌گه کروب، بورونغی «به‌بکه»لر «نانا»لر اورنینه «بالقاو» «قارشی» «طوپاس» هم باشقه شونك کبی سوزلر ایشتوله باشلی. بالالر اوسب آتالرینه کوکل یوبانوچی، اوینچاق بولودن اوتکاچ «بالالرینی سویه طورغان» آتاغه قزقسز بولوب کیته‌لر.

مبالغه قیلوب یازلمش دیولسه‌ده بونداى آتالرنی آیاق آدلاغان صایون اوچراتورغه ممکن. کچکنه وقتده بالالرنك تربیه‌سی، آتالر وظیفه‌سی ایدیکنی هیچ کم انکار ایتمی. آتالرنك وظیفه‌سی ایسه: بالالر اوسوندن باشلانوب بیگره‌کده دنیاغه کره باشلاغان وقتدر. آتالرغه بالالرنی کچکنه وقتده «آشاتو» غنه تیوشمی ایکان؟ بالالر ایله، آتالر آراسنده باشقه معامله، باشقه قاراوده بولورغه تیوش توگلمی ایکان؟ آتالرنك کوبسی اوسب یته طورغان اوغل

قزلرینی ، اوستلرنده بولغان آغر یوك مثالنده صاناب ممکن قدر تیزرهك اول یوکدن قورتولورغه اجتهاد ایتهلر . شونك ایچونده قزلرینی طوغری کیلگان کیاوگه (گرچه کفو اولماسهده) بیروب ، اوغللرنی ده (عائلهسینی تربیه قیلورلق کوچی بولماسهده) اویلهندررگه طروشهلر . بزنك اوستدن توشکاچ، نیچك بلدك شولای طور ! دیگان کبی . اما عائله سعادتی دیگان نرسهنی اویلاوچی آز .

بالغ بولدی ایندی دیب بالانك تربیهسندن أل چیکو، آتالق وظیفهسنی اوستدن توشرو صانالمی، شوشی بلوغ یاشینه یتکان وقتلر ، بالالر ایچون قورقنچلی و آغر اولوب آنلرنی یاکلش یولغه کیتودن صاقلارغه طروشو بیگرهك تیوش بولادر . کوب وقتلرده عقللی آتانك کیکاشی ، محبتی ، ممکن بولسه مادی یاردمی ، آغر آچی دقیقهلرده بیوك فائده کتوروب هلاکت گه توشودن صاقلادیغی اثبات ایتلمشدر .

بالالرنك دنیاغه کیلوینه سبب بولوب، آشاتوب ایچرتوب اوقوتو، حتی بتونلهی ضیالی بولغانچه اوقوتو ایلهده تربیهسی تمام اولوب آتانك خدمتی بتدی حسابلانمی . بلکه بالالر بتونلهی انسان حسابینه کروب ، آیاق اوستینه باصقانغهچه کوزهتو آتالرنك بورچیدر .

اوزینك آتالق وظیفهسینی یرینه کتورمیچه ، ایکنچی خاتون آلوب یاکیدن عائله توزگان یاکه خاتونی اولوب ده ایکنچینی آلوب اوّلگی خاتونندن قالمش بالالرینی اورناشدرمیچه ، تقدیر ایرکینه تاشلاوچی آتالر ایله بالالر آراسنده پیدا بولغان دشمانلقلر کوزلرگه آچیق کورونوب طورادر . آتا اوزینك محبتنی ، مالنی ، وقتنی یاکی عائلهسینه صرف ایتوب تگی بیچارهلر ، اویاسندن اوچونغان قوشلر کبی بولغاچ ، نیچکده بولسه انتقام آلو فکرینه توشب یاوز اویلار اویلارغه مجبور بولالر . بیگرهك آتالرینك محبتنی ، مالنی بونلردن آلغان اوگی آنادن انتقام آلورغه یول ازلاب کوب وقتلرده الوغ جنایتلر اشلاب هلاکت گه توشهلر . محبت آلدنده قارتلق یاشلك حسابلنمیچه باشنك ایلدکی هر کیم گه معلومدر . محبتنی یاش خاتوننه و آندن طوغان بالالرینه صرف ایتسهده ، تربیهده تیگز ایتوبوروچنی اونوتمیچه جبر ایتمازگه تیوش . کوب آتالر اوزلری اولگان صوکندهده میراث آلودن محروم ایتوب، بار ملکنی یاش خاتوننه یازوب قالدرهلر ، شریعت و قانون بیلگولهگان حصهدن محروم ایتهلر .

بالالر یاۋزلقندن زارلانوچی آتالرنی بیك یش اوچراتورغه ممکن . مینم فکرمچه بوزوق آتالرده آز بولماسه کرهك . آتاسینی اوتوروچی اوغللر قاتورغهغه بیاروله ، بالالرینی هلاك ایتوچی آتالر حرمت که لایق بولوب طورهلر . ایکنچی خاتون آلوب بتار بتماز بالالرینی قووب بیاروچی آتالرنی، اوز بالاسنی اوتوروچیلر آراسینه صانارغه باطرچیلق قیلامن . چونکه قوولمش بالالرنك کوبسی هیچ بر اش که طوتونه آلمیچه چارهسز قالوب ، یمان یولداشلر آراسینه اوچراب توفیقدن یازاده هلاکت چوقرینه توشه، یاکه انتقام آلوب جنایتچی بولوب هلاك بولا . هر نچك بولسهده مونك هلاك بولوینه اوزینك آتاسی سببچی بولادر .

محبوب جمال آقچورینا . «ملاوینقا»

آداشقان لغتلرمز.

ادیبلرمزنك کوبی فقط یات تللر ایلهگنه اوغراشوب ، فقط شول تلده بولغان لذت و مزیتلرنی کورورلر . اوز تلمزنك و ادبیاتمزنك تارلغن و یارلیلغن سویلهر تورورلر . بو حال هر نه قدر آچندرغچ بولسهده ، درستلگن اقرار ایتمهی حال یوقدر .

ایسکی زمانلرده بزم تورکی تلیده عرب تلی کبی ادبیاتی کیك ، لغتی کوب بولغاندر . لکن کوبی بلهکوره و بر آزیده آکسزدن لغتلر یوغالوب بتمشدر . بزم تورکیلر کبی قاراچل (هرکورنگهنگه

ایه‌روب کیتوچی) خلق دنیا یوزینه یاراتلماش بولسه کیره‌ك . ایسکیده‌گی تورکی حکومتلرینك، ذالک نینده‌ی فارسی تللرن رسمی قلوب ، اوزلرینکن آیاق آستینه سالوب طاپتاولری قاراچل بولولرینه دلیلدر. تلمز شولای ایتوب ایزلوب، قصلوب یورگه‌ن وقتلرده اشـله‌نوسز و توزه‌تلوسز بولوب ، کیتدکچه تارایمش، لفتلری آداشـمش و کوبیده یوغالمش ، آك و تاوشلر آلشنوب ، حرفلر اوزگه‌رلمشدرلر .

شو آداشقان لفتلرمزدن قای بری، طابلوب ، چیت یاغاسندن مطبوعاتکه کرتله باشلاسه‌لر قای بر آدملر چقوب — بو سوز تورکچه بولماسه کیره‌ك — دیه باشلایلر. مثلا : ازبا (Изба) سوزی بررد درس کتابینه کرتلسه قازان بلغارلری حاضر قاراول قچقرا باشلاب — اول سوز بزنکی توگل — دیه چکاردر .

«آبدراغان اورده‌ك — آرتندن یوزه‌ر» مثلینه مصداق اولارق بزده بك کوب آدملر چلغی، تورکچه بولغان بر سوزنی، بر مناسبت تابقان بولوب، یات تلگه نسبت ایته‌درلر. مثلا :

«قوشتان» سوزی «خوش دان» دن بوزلغان؛ «آربا» سوزی «عربه» دن بوزلغان دیورلر . بولای ایتوب تانی بوله‌کلب بتراتودن مقصدلری نه در ؟ — هیچ معلوم توگل . تاپ ـ تـازا تورکچه بولغان «قاتن» سوزینك ـ خ ـ حرفی ایله یازلوینه قاراب ، عربچه‌ده جمعی — خواتین — بولوینه قاراب فارسیدن قلو اوچون بر یل تارتشدیلر .

ایندی، چلغی تورکچه بولوب‌ده آنده ـ مونده آداشوب یورمکده بولغان لفتلرنی تابوب، بلگه‌ن قدری دلیللری ایله یازوب کورسه‌تمك تیوشدر .

مین بو اورنده الفبا ترتیبی ایله مناو سوزلرنی یازامن .

۱) آبز. بو سوزنی باشـلاب شهاب الدین المرجانی حضرتلری ـ حافظ ـ دیگه‌ن سوزدن بوزلغان دیه کورسه‌تدی . اول توجیه درست بولماسه کیره‌ك . ح ـ و ـ خ ـ حرفلری ـ ق ـ غه آلشنوب ، قا ـ آ ـ غه آلشنوب بوروی بار بولسه‌ده آبز ـ نك حافظ دن آلشنغان بولوینی زمان صیدمایدر. اورتا آزیا تورکیلری دین اسلامنی قبول ایتدکلرنده عربلر ایله مناسبتلری یاڭی بولسه کیره‌ك . شو حالده حافظ سوزی حدیث عالمی معناسنده بولمق اوزره تورکلرگه ایرشدیکی بولماسه کیره‌ك . حالبوکه، بك اسکی زمانلرده تورکیلرده آبز سـوزی بار ایدی. مثلا: بورنغی قاپچاقلرده مشهور قوسم آبز دیگه‌ن کشی بولوبدی . اویغور تورکلری آره‌سنده‌ده آبزاق، آبزتوار آتلی کشیلر بارلغی ایشتله‌در. شو حالده تورکیلرنك حدیث علمی ایله مناسبتلری بولماسدن بورن تللرنده آبز سوزی بارلغی آڭلاشلادر.

سوزنك اره‌تینه قاراغانده آبز سوزی تورکیلرده ـ ضیالی ـ معناسی اورننده قوللانامشدر. شوکه اوقشاتو جوننن هر حرمتلو آدمله‌ده آبز لقبی بیرلمشدر. بلغار و میشه‌ر تورکلری سوکغی نادانلقغه قالدقلرنده بو سوزنی بوتونله‌ی آرزانلاتوب ، اوقومشلی بولسون ـ بولماسون ، هر یافنلرینه لقب قویوب ـ آبزی و آبی دیه باشـلامشلردر . یاش کیلنلرده قاین آغالرینه ـ آبزآغا ـ لقبینی تاقمشلردر. شولای ایتوب آبز سوزی بوتونله‌ی کچره‌یوب قالمشدر.

ایندی بو یـکرمنچی عصرنك آغارو دورنده بوسوزنك بهاسن کوته‌روب، ضیالی (Интеллигенція) معناسی اورننده یورگز و تیوشدر. مین اوز یانمدن چامالایمن ـ عالی درجه‌ده اوقومشلیلرغه ـ آبزدار، اورتا درجه‌ده گیلرگه ـ آبزگوی لقبلرینی اصطلاح ایتو کیره‌کدر . مجرد ـ آبز ـ سـوزینی معرفت معناسی اورننده قوللانوب، معرفتلی (Образованный) اورننده آبزلو سوزینی اصطلاح ایتو کیره‌کدر.

۲) آتامان آتا ـ سوزی اسکی تورکیلرده شریف (Благородный) معناسی اورننده یوره‌شدر. رتبه لقبلری یاصالغانده شو سوزگه (لق و ـ مان) اداتلری کیلترلوب ـ آتالق وآتامان چقارلمشدر. آتا بك سوزی هم بر رتبه‌نك لقبیدر.

بو سوز تورکی تلندن بوتونله‌ی چغارلوب ، یالغز قای بر اوغلرده (راز بوینق) معناسنده‌گنه قوللانلادر . (روس فیلالوغلرندن غاؤقین دیگه‌ن کشی اوزینك (Словарь) نك آتابك سوزینی عربچه، آتامان سوزینی وینگیرچه دیه کورسه‌تمشدر . نه اوچون بولای ساتاشتردیغن اوزی بلسون !)

آتامان سوزی روسلرنك قازاچی عسکرنده‌گی رتبه‌لرگه لقب بولوب قالمشدر .

نافازنی آتامان ، استانیچنی آتامان ، هم پاسو- لقاؤی آتامان رتبه‌لری باردر . بعضا برتورلی پارتیا نك باشلغینه‌ده آتامان دیورلر .

تلمزنك نجابتن ساقلامق هم مولایتمق اوچون بو سوزنی اوزمزگه قایتاروب آلمق تیوشدر . سیلسکی استارستا، ؤولصنوی استارشینا اورنینه آولنی آتامان ، ؤولصنوی آتامان ، هم اشچیلر آتامانی ، اوکتابریستلر آتامانی غوچقوف دیمه‌لیمز .

(آخری بار) .

حسن علی .

ترکستان مسلمانلری .

ترکستان مملکتنده یاشاب اوزلرینه سارت لقبینی آلغان بر مقدار ترك قومینك احوالینی اوگره‌نو بزنك ایچون آبروچه اهمیتی وار اولدیغندن و اوزم اوچ یلدن زیاده شونلر آراسنده طوروب حیات و معیشتلری حقنده بر قدر معلومات حاصل ایتدکه‌ن توبه‌نده‌گی مقاله‌منی یازارغه جسارت ایتدم .

ترکستان سارتلرینك بر مقداری بو صوڭغی یللرغه حدلی اوز قوللری بله‌ن یاصاغان قمغان، طست و غیر شونك کبك یورت اسبابلرینی بازارده صاتوب معیشت ایتکاله‌گانلر . فقط بو صوڭغی یللرده‌غنه صناعت ایه‌لری ایچون حال آغرلاشه باشلادیغی کوروله‌در . چونکه کیبتلرده و عموماً بازارلرده روسیه فابریقالرندن چقغان نرسه‌لر صاتله باشلاغان؛ قول بله‌ن یاصاغان نرسه‌لرگه قاراغانده فابریقا ماللری چیستاراق اشلانگان هم آرزانراق بولغانغه و مسلمانلر کوبره‌ك فابریقا مالل‌رین استعمال ایده باشلاغانغه صناعت ایه‌لرینه اش قالمیچه دهقانچیلك (ایگونچیلك) که طوتونرغه مجبور بولغانلر .

بوندن ئولوك بر نیچه یللر پاخته (مامق) اوگماو سببلی دهقانچیلر نك‌ده حالی بیك آغرلاشقان ایدی . فقط صوڭغی سیزون‌ده پاخته‌نك بر قدر یخشی هم شونك اوستینه بایتاغوق قیمت بولوی سببلی دهقانلرده سوداگرلرده بر آز طن آلدیلر . حاضرنك مسلمانلرنك همه‌سی دیه‌رلك پاخته ایگوب شونك بله‌ن‌گنه کون کورگانگه بتون اشانچلری‌ده پاخته‌نك اوگووند‌ه‌غنه‌در . بو یلغی سیزون‌ده پاخته یخشی بولغانغه بونلر احتمال‌که بر قدر ماتیر یالنی یافلرنده بر آز توزاتوب آلورلر . تعجب‌که بو مسلمانلر ایگونچیلك قوراللرین برده اوزگرتمیلر ، همان شول ایسکیدن قالا کیلگان آغاچ طرمالری بله‌ن آزابلانه‌لر . شهرلرده حکومت طرفندن ئولله قایچاندن بیرلی ماشینالر اسقلادی آچلوب بونلرده هر تورلی ایگونچیلك اسبابلری صاتلمقده ایسه‌ده بو اسبابلر مسلمانلر طرفندن برده التفاتقه آلونمایچه نیچه یللردن بیرلی اسقلادده موکایب یاتمقده‌درلر .

بونده‌غی مسلمانلرنك کوچی ینکازه‌گنده یورطی ایکی‌گه بولنگان بولا . برسی مهمان خانه صانالوب ، کیلگان قوناقلر همه‌سی شونده قبول ایتوله‌لر . یورت خواجه‌سی اوزی کوبره‌ك مهمان خانه‌ده بولونوب کیلگان قوناقلری برله‌ن شونده آشاب ایچه‌در . ایکنچی بولمی خاتونلر ایچون یاصالغان بولوب بونده خاتونلر اوز آلدینه آیروم طورالر . بو بولك‌که یورت خواجه‌سندن باشقه ایر کشینك کروی غایتده منع ایدوله‌در . بونده یالگز ایر ذاتندن خاتوننك برادرلری و یا خود ایك یاقین قرداشلری‌گنه کرسه‌لر کره آلالر . عمومیتله بونلرنك

خاتونلری بایتاغوق تارلقده قصنقیلقده عمر ایده‌لر. چونکه بر آز بایراقلرنده اوچار دورتار خاتون آلو بولغانغه بونلرنڭ باریسیده بر اورونده طوتولغانغه بونلر وقتلرین کوبراك اوز آرا قچقرشو نزاعلاشو بلەن اونکاره‌لر. بو خاتونلرنڭ جیتوزرا کلری کونده‌ش جفاسندن قوتولمق ایچون ایمچی خاتونلرغه مراجعت ایدوب دردینه دوا ازلی باشلی و آقچه‌لر صرف ایده‌در. بونلرنڭ ایمچی خاتوننڭ قوشووی بوینچه ایرینه و کونده‌شلرینه ئلله نیندای چوب‌چارلر آشاتدقلریده روایت ایدلنه‌در.

ترکستانده کوڭلسز اشلرنڭ برسیده منتظم مکتبلرنڭ برده یوقلغیدر. آول (قشلاق) لرده عموما خلق اوقورغه‌ده یازارغه‌ده بیلمی طورغان عامیلردر. شهرلرده بولسه‌ده ره‌تلی مکتبلری برده یوق، خاتون قزلرده همه‌سی اوقو یازودن محروملردر. ایرلر ایچون هر نه بولسه‌ده مسجدلر بلەن ینـاشه مکتب مدرسه کبکلری بار. بونلرده اوتوله طورغان نرسه‌لر هر نه قدر زمانه‌سینه یارارلق بولمایچه نق تاتارلرنڭ ایسکی مدرسه‌لری بلەن برابر بولسه‌لرده بونلردن هیچ اولمازسه اوقورغه‌یازارغه اوگره‌نوب چیغوچیلر بولا. اما بیچاره خاتون قزلر ایچون بونلرده یوق. بونده‌غی خاتون قز آراسنده سواد (غراموتا) بلگانی مگده برگنه تابلسه تابلور. اهالینڭ یارطیسینی تشکیل ایتکان نسوان طائفه‌سنی بو قدر قارانغیلقده طوتوب نادان قالدرو عاقبت یه‌ش عمرلرینی کونده‌ش جفاسی ایچنده اوتکاروب ترکلکنڭ باشقه لذتلرندن محروم ایدو جائزمیدر عجبا؟ خاتون قز احوالی توزه‌لمسدن بورون ملتنڭ احوالینی توزه‌تو برده ممکن دگلدر. ایڭ برنچی اصلاح شول طرفدن باشلانیرغه تیوش. چونکه آنلر ملتمزنڭ آنالری حساب ایدوله‌لر. بونده‌غی مسلمه‌لرنڭ حاللارینه قاراساڭ یاوروپالیلرنڭ و آنلرغه ایه‌روب بعض روس محررلرینڭ، اسلام نظرنده خاتون قز یارطی‌کشی صاناله، حتی مسلمانلر خاتونلرغه کشی دیوب‌ده قارامیلر ایکن، دیو یازغان سوزلری خاطرغه کیلوب توشه‌ده صوگره یوق بو اسلامیتکه افترا مسلمانلر بیك کوب اشلرنده حقیقی اسلامیتچه یورمه‌گان کبك خاتونلرغه معامله‌لرده اسلامیتده برده بولماغان اعتقادغه ایمان ایتولرندن کیله دیب أیتورگه مجبور بولاسڭ.

اوزون سوزنڭ قسقه‌سی، ترکستان مسلمانلرینه حاضرنده بولماغان کبك استقبال ده‌ده پارلاق کوزلر کورنمی. بلکه ئلله نیندای قاره بولوطلر و قاره کونلرگنه کوررگه طوغری کیله. بونلرنڭ کیله‌چکده خدا طرفندن بیرولگان شولقدر طبیعی بایلقغه نعمت‌که ایه بولولریده بیك شبهه‌لیدر. بوندای طبیعی بایلقلرنی اجنبیلر ضبط ایده‌چککی حاضردانوك کوروب طورا.

روسیه‌دن هر یلنی بوطرفلرغه خاخوللرنڭ کوچب کیلولری، بونده‌غی ارمنی یهودی تجارلرینڭ اوگفانلقلری و شول بولدقلیلق سایه‌سنده مسلمانلرنڭ غفلتلرندن استفاده ایدوب فائده‌لی اشلرنی اوز قوللرینه آلولری، مسلمانلر نادانلق سببلی بونلر ایله سودا و معامله‌ده یاریشه آلماولری، کیله‌چکده اشلرنڭ نیچوك بولاچغین حاضردانوك بیلدیروب طورالر.

مسلمانلرنڭ دینی، معیشی، اقتصادی مسئله‌لرین قایغرتوب آنلرغه یولباشچی اولورلق کشی‌ده مع التأسف بونده هیچ یوق حاضرگی زمانه‌نڭ کیدشی، حکومتنڭ مسلمانلر حقنده طوندیغی سیاستی و باشقه‌لر بونلرغه عمومیتله مجهولدر. بر طرفدن بایلری ئلله نیقدر طنطنه‌لی روشن طویلر یاصیلر، اهمیتسز بر مجلسلرینی ئلله نیقدر کوته‌ره‌لر، چیکسز راسخودلر طوتالر، بر هفته یاکه بر یارم هفته مدتنده بولغان مجلسلرگه مڭلر و یکرمی مڭلر حتی ایللی مڭ صوملر صرف ایده‌لر. شولاروق ایکنچی یاقده فقیر فقرا بارلغینی آنلرنڭ ده علمسز هنرسز مکتبسز ایدکینی خاطرلرینده‌ده کیتورمیلر. ایشته سارت قرداشلرمزنڭ احواللری شونڭ کبی جانسزلقلردن عبارتدر.

الله‌یار باشق.

بزنڭ تل.

(معتبر «ایدل» غزته‌سی ایله حسن علی افندی‌گه جواب)

انسان اوچون آغزنده‌غی تلی، نه چاقلی قدرلی بولسه، شونوڭ کبکوك شوشی تلی ایله سویلشکان سوزلری وایکونچی عباره برلان آیتکانده اوز ملتینڭ تلی هم شولچاقلی قدرلی بولورغه تیوشلیدر. مونه شوشی قدرلیلوك اوچون جناب حق، قرآن کریم ده «الله انساننی یاراتدی و آڭا کوڭلنده‌گی نرسه نی آچیق ایدوب سویلاونی (بیان‌نی) تعلیم ایتدی» دیو منت ایتمشدر. بر کشی‌نڭ تلنده بیلنکلك بولو سببلی آیتورگه تلاگان سوزینی ایته آلمی طوروی، اول کشی‌گه نه چاقلی کیمچیلك ایسه، بر نرسه‌نڭ اسمینی اوز دیلکدن طابا آلمی آبدیراب طوروده ملت اوچون شولچاقلی کیمچیلکدر. بیلنکلك ـ صافاو کشینڭ اوزینه‌گنه نقص بولدیغی حالده، تل یارلیلغی عموم ملت اوچون ظور تو بانلکدر.

اورونسز تعصب هم نادانلق شوملوغنده بز ترکلرنڭ اوجماغ‌غه اوخشاشلی اولکه‌لری ویران بولوب بتکان کبك، بورونغیده بای بولغان تللاریده ترکلرنڭ اوزلری ایله ویران بولورغه یاقینلاشقان. آلایده اولوکلرنی تورگوزگان کوچلی الله‌نڭ رحمتی ایله صوڭغی زمانلرده ترکلر اویغانماغه و بناء علیه ترکلر «ترك» بولوب یاشار اوچون نه‌لر کیرك ایکانچیلکنی دوشونمگه باشلادیلر. ترکلرنڭ آتا بابالرینی تیکشرولری، اوشانداق یوغالغان ترك شوکتی ایله اونوتلغان ترك تللرینی احیا ایدرگه طرشولری، بارسیده ترکلرده ترکلك علامتی بولا باشلاوغه ایڭ چن علامتلردر. ترکلر، بورنغی‌ده اوزلری عالی ملت بولغانغه اوخشاشلی آنلرنڭ اولکه‌لریده کبك، تللریده کبك هم عالی ایدی. لکن ترکلرنڭ علویتی اوزلرینڭ کورکم صفتلری ایله اولوب بعض بر تاریخ ایپالرینڭ اویلاونچه حضرت ابراهیم ع‌م‌غه ترك اوروغلرینڭ اوچنی ایلتوب تیکرو ایله آنلرغه علویت ویررگه یاراماز. ترك تلینڭ بایلغینی اثبات ایدار اوچون هم اصلا ترك ملکی بولماغان سوزلرگه حریص لنوب «بو بزنڭ تل!» دیو بیلانو ایله‌گنه آنڭ بایلغینی اثبات ایدوب بولماز. کشی مالی ایله بایولغان بایلق، حلال بولماغان کبك کشی تلینه خواجه‌لق ایدو ایله‌گنه بایولغان تل هم حلال بولوب بتماز. بایلق برکاتلی بولسون اوچون مال، باینڭ اوزینکی بولورغه تیوشلی بولغان کبك، تل بای بولسون اوچونده سوزلر ملتنڭ اوزینکی بولوی شرطدر. روس عالملری آراسنده یات ملتلرنڭ تللرینه «مونه بو بزنکی» دیوب بیلانوچیلر بولغانلغی کبك، بزنڭ تاتار یازوچیلری آراسنده هم یات تللرگه بو بزنکی دیبوب خواجه بولورغه ماتاشوچیلر بار. روس عالملرندن پرافیسور میللیر اوزینڭ بر کتابنده «یورتاول» سوزینی روسلرنقی دیبوب دعوی ایتمکچی بولا. حالبوکه بو سوز چن ترك سوزیدر. «یورتاول» یورتاق اوغول معنی سینده بولوب بورونغی ترکچه‌ده آلدن باروچی عسکرگه اطلاق قیلونغان. روس عالملرینه اوخشاوچیلر بزنڭ تاتارلرده‌ده بولغالی باشلادی.

صوڭغی ٢٠ نچی نومیر «شورا»ده «تورکیچه‌مو توگلمو؟» دیبه «ایدل» غزته سنده یازلغان بر بند کوچرلگان. شولوق «شورا»ده «تل یاریشی مقاله‌لری حقنده» سرلوحه‌لی معلم حسن علی افندی طرفندن یازلغان بر بند درج ایدلگان.

«ایدل»ده یازلغان بندده، بزنڭ «قالا» سوزی عربچه قلعه‌دن آلونغان،» دیو یازدیغمز سوزگه اعتراض ایدیلوب قالانڭ اصلی «قولا» بولوب عربلر اوزلری قلعه سوزینی ترکچه قالادن آلوب عربلاشدیرگانلر دیو دعوی ایدلگان. معلم حسن علی افندی اوزینڭ مقاله‌سنده حقوق وتاریخ جهتندن یات ملتلرنڭ سوزی بولغان بر نیچه سوزنی غایت چی صورتده غصب‌لاب آنلرنڭ ترك سوزی ایدیکنی دعوی ایتکان. بزنڭ

بلوچه بو ايكى دعوى اصلسز دعوى‌لردر. شويله‌كه: بر ملت ايكنچى ملتدن تل آلور اوچون، تل عاريت‌كه آلوچى ملتنك، آلونمش ملت طرفندن سياست و ياخود مدنيت جهتندن مغلوب بولووى تيوشليدر. غالب ملت، مغلوب ملتنك اوز ينى نيچك جيكسه، آنك تل و عادتيده هم مغلوب ملتنك تل و عادتلرينى شولاى مغلوب ايته. بو قاعده‌نى تل تيكشرو ايله مشغول بولوچى آدملر هر وقت كوز آلنلرنده طوتارغه تيوشليدر. اتفاقى‌غنه غلبه تابقان ملتلرنك واقعه‌لرينى استثنا قيلسه‌ق، تيگى قاعده‌نى كلى قاعده‌لر جمله‌سندن صانارغه‌ده يارى. مونارغه تاريخدن مثال آقدارغانچه‌غه چاقلى اوزمزنك روسيه ده‌گى روسلر ايله، روسيه‌ده طوروچى يات ملتلرنى كوز آلدينه كيلتورسه‌ك مقصود شافطى‌غنه آچيق آڭلانورلق.

روسيه‌ده طوروچى نه چاقلى ملتلر وار ايسه، بونلرنك اوزلرى روسلر طرفندن مغلوب ايدلگان كبك، آنلرنك تلى هم روس تلى طرفندن مغلوب ايدلگان. روسيه‌ده نه چاقلى يات خلقلر وار ايسه، هر برينك تلنده مكلب، بيك آز اولغانده يوزلاب روس سوزى بار. ميشار تلينك يارتيسنه ياقينى روسچه‌در. بالعكس روس تلينده بورونغيده تاتارلر زمانه‌سنده كروب قالغان بر نيچه سوزنى استثناً ايتسه‌ك، يات خلقلر تلى طرفندن بر نيده قاتوشماغان وياخود قاتوششه‌ده النادر كالمعدوم حكمنده بولوب بيك آزدر.

روس عالملرندن كنازكوف جنابلرى اوزينك "Изъ прошлаго русской земли" ديگان كتابنده (صحيفه ١٤٥) تاتار فتنه‌سينك روسلرغه كوبمو تأثيرى بولغانلغنى، اوشانداق روس تلينه تاتارچه‌دن كوبمو سوزلر كرگانلكينى صانى و «تاتارلر مدنيتسزلر ايدى شونلقدن روسلرغه تأثير ايده آلماديلر، آنچق روسلرغه اوزلرى آلوب كيلگان دليشقى بر نيچه عادتلر ايله روسيه‌غه تاتارلر طرفندن كرتلگان نيچه نرسه‌نك اسمى نيگنه قبول ايتديره آلديلر» دى. ديمك‌كه روس تلنده‌گى بر نيچه تاتار سوزى بار ايسه اولده بورونغى‌دن قالغان‌غنه نرسه‌لر. آڭلانادركه: تلنى ايكنچى ملتلرگه قبول ايتديرو اوچون يا مادى وياخود معنوى غلبه شرطدر. ايندى كيليك مقصودغه.

بورونغى عربلر، تركلردن سوز آلور اوچون ترك قورالى عرب قوراللينى و ياخود ترك مدنيتى عرب مدنيتنى جيڭووى شرطدر. صوڭغى عصرلرده ترك قورالى عرب قورالنى جيڭمش وبناءً عليه عربلر تركلر طرفندن سياستا مغلوب بولمش ايسه‌لرده بورونغى عربلرده «قلعه» سوزى استعمال ايدلگان چاقلرده تركلرنك عربلرگه نه سياست و نه مدنيت جهتندن توزان چاقلى بولسون تأثيرلرى بولمامشدر. بو، تاريخ ايله ثابت بر مسئله‌در. مدنيت ياغندن تركلرنك عربلرگه غالب بولووينه كيلسه‌ك اول هيچ زمان بولغانى يوق حتى عربلر اوزلرينك مدنيتلرى، عرف وعادتلرى، تل ويازولرى ايله، توگل تركلرنيگنه حتى بتون مسلمان عالمينى مغلوب ايتكانلر، حاضرگى تاتار تلنده مكدن آرتق (مرجانى صاناونچه ١٠٨٤) عرب سوزلرينك بولووى، عثمانلى تركلرينك تللرى ايسه عربلاشوب ترك اثرندن آنارده آزغنه سوزلر قالووى، اوشانداق بورونغى تركلر مسلمان بولدقلرندن صوڭره اويغور يازووى آتالغان اوزلرينك ملى يازولرينى طاشلاب عرب يازووينى قبول ايدولرى، بارسى‌ده عربلرنك تركلرنى مدنيت ايله جيڭولرينك علامتيدر. ايش بولاى بولغانده عرب تلنده‌گى «قلعه» سوزينك تاتارچه قالا سوزندن آلونوينى خيال‌لاغانچه، مدنيت جهتندن عربلرگه مغلوب بولغان تركلرنك «قالا» سوزينى عربلرنك «قلعه» سندن آلنووين اويلارغه تيوشليدر. بو فكرئلى مسئله‌گه عمومى قاراغانده. اما آڭا خاصلابرق قاراسه‌ق، همده عرب لغتلرى ايله ترك لغتلرينى تيكشروب باقسه‌ق، مسئله تاغى بر قات آچلا توشه.

عرب تلنده «قلعه» سوزى خرما توبوندن قوبار يلوب آلونغان چبق، توبوندن قوبارلغان خرما، صيرت ييرنك كيساگى، شيشمان بولوت، ظور

طاش، طاغ اوستنده‌گی حصن یعنی قورغان معنالرنده استعمال ایدیله‌در. شونوڭ اوچون «قلعه»نی قاموس المحیط « القطعة من السنام و الحصن الممتنع علی الجبل » دیه ومختار الصحاح « الحصن علی الجبل » دیه تعریف ایده‌لر. باشده صیرت ییر، دشماندن صاقلانا طورغان طاغ اوستنده‌گی اورون معنالرنده استعمال ایدلگان « قلعه » سوزینی بارا طورغاچ انسان قولی ایله یاصالوب آنڭ اچنده بولو سببلی دشماندن صاقلانا طورغان شهرلرگه‌ده اطلاق قیلونا باشلاغان. شونلقدن بورونغی عرب جغرافیونلری قلعة ابی الحسن، قلعة ابی طویل، قلعة ایوب، قلعة اللان، قلعة بسر، قلعة حماد، قلعة الجص، قلعة یحصب و هکذا بونلرغه اوخشاشلی قلعه لفظی ایله باشلانغان بیك کوب شهر و قصبه‌لر ذکر ایده‌لر. حتی بونلردن بعضیسی مثلا « قلعة بسر » حضرت معاویه زمانه‌سنده بسر بن ارطاة طرفندن فتح ایدلگاچ آڭا قلعة بسر دیو اسم ویرلگان. حضرت بسرنڭ صحابه‌لگنده بعضلر شبهه لنسه‌لرده مسند احمد بن حنبل‌ده بسردن ٣ حدیث روایت ایدیله. بسر اوزینڭ رسول‌الله‌دن ایشتکاننی بیان ایده عسقلانی‌نڭ «الاصابه فی تمییز الصحابه» سنده هم بسرنڭ صحابه‌لغینه ایك قوتلی دلیللر بار. ایشته ترکلر ایله اصلا مناسبتلری بولماغان زمانلردوق عربلرده « قلعه » سوزی بولغان. حضرت عمر ایله عثمان زمانه‌لرنده عبدالرحمن بن ربیعه‌نڭ باب الابواب ایله ترکلرنی (خزرلر اولورغه کرك) محاربه ایتدیکنی ابن الاثیر الکامل (ج ٣ ص. ١٤ ــ ١٥) نده ذکر ایتسه‌ده آنده تل قبول ایدرلك ایش بولماغان. آڭلانادرکه قلعه‌نی قالادن آلنغان دیمك، هم لغت هم تاریخ جهتندن خطادر. « قولا » سوزینه کیلسه‌ك « قالا » سوزینڭ آناردن آلنوون اوبلارغه یارامی « قولا » سوزی اول اوزی عربلرنڭ « قله » دیگان سوزندن آلونغان. سامی بك‌نڭ «قاموس ترکی» نده هم «قولا» ایله «قوله»نی « قله » نڭ غلط املاسیدر دیو آڭلاتقان. بورونغی ترکچه‌ده قولا (قوالا) صورتنده یاز یلوب همانده «قله» معناسنده استعمال ایدیلگان. نتاککه: بورونغی ترکچه

(خداغه هر ایشڭ قیلساڭ حواله * بولور جنت بو اولتورغان قواله)

دیگان شعرده‌گی قواله سوزی قله معناسنده در.

« هادی آطلاسی ».

« شورا »: ــ بو مقاله‌نڭ حسن علی افندی‌گه جواب اوله‌رق یازلمش قسمی آلده‌غی عدده درج اولنه‌چقدر.

«روسچه لغت کتابلرینه دائر»

مرحوم محرر عبدالقیوم الناصری جنابلرینڭ اثر اجتهادی اولان « روسچه دن تاتارچه غه لغت کتابی » (اصلاؤاری) نشر اولندقدن صوڭره، آڭا باشقه هم بعض بره‌ولر طرفندن چغارلغان روسچه دن تاتارچه غه لغت کتابچه‌لری وار. روسچه اوقوچیلر ایچون بونلرنڭ فائده‌سی غایت بیوك ایدکنده شبهه یوق. لکن نیچون بونڭ فائده‌سی نسبتنده یاخود دها زیاده فائده‌سی اولاچغی معلوم اولان « تاتارچه دن روسچه غه لغت کتابی» ترتیب ایدوچیلر بولنماز؟ ترتیبی آغرلقدنمی؟ یا باشقه بر سبب وارمی؟ یا که آنڭ فائده‌سی آز دیه چکارمی؟ بنمچه بو صوڭغیسی یعنی تاتارچه دن روسچه‌غه یازلغان لغت کتابی کوب کیمسه‌لر ایچون غایت ضروردر. چونکه تاتارچه بر سوزنڭ مقابلی اولان روسچه سینڭ مصدری لغت کتابندن تابلسه، مشتقاتینی بر آز صرف، نحو ـ غراماتیقه کورگان آدم اوز اجتهادیله تابا آلاچق.

بعض بر جزئی مکالمه ومسئله‌لر حقنده روسچه‌سینی بلمدیکی بر لفظنی کیمدن صوریم ایکان؟ یاخود کیمنی آلوب باروب سویله‌تیم ایکان؟ دیه آبدراب طورودن کوب آدملر قوتولاچق. زیره کوب وقت، لازم اولغان بر اشنی اشلاودن ومقصودنی افاده دن فقط بر لفظ مانع بولا آلا. شونڭ ایچون اقتداری وار افندیلردن اوشبو بیوك احتیاجمزنی دفع وخدمت

علمیه سیله چوق آدملرنی مستفید ایتسون ایچون حروف هجاصره‌سیله مرتب (حاضرگه قدر نشر اولنغانلر آره‌سنده بعضلری تاتارچه دن روسچه غه کبی اولسه ده حروف هجا صره سیله اولمادیغندن فائده‌سی غایت آزدر) «تاتارچه دن روسچه غه لغت کتابی» ترتیب ایله نشرینی اوزم و آرقاداشلرم طرفندن رجا ایده‌م. ر. ت «قزان».

قالمق و ترکی سوزلر آراسنده مناسبت.

قالمق (مغول) قومی، اصلده ترکلر قبیلندن «توران» قومینه منسوب خلقلردر. فقط ترکلر مدنیت کسب ایدوب دنیاغه تارالدیلر و بعض بر وقتلرده یاروم دنیاغه حکومت ایدوب طوردیلر وهر تورلی چیت قوملر ایله قاتشدیلر. اوشبو سببدن بونلرنك آراسینه چیت لغتلرده کردی واوز لغتلری‌ده چیتلرنك سوزلرینه قوشلدی. اما بونلرنك خلافنچه اوله‌رق مغول قومی اوز اورنلرنده واوز بدویلکلرنده یاشادیلر.

ترك ایله مغول، بر قوم اولدقلری وبر لغت ایله سویلشدیکلری حالده احتمال که آرالرنده قاتشو یوقلغندن، دین ایاه مدنیت بونلرنك آرالرینی بر برلدن یراق یبار دیکندن احتمال که تصریف جهتندن باشقه‌لقلر اولمشدر. تیللر، انسانلرنك اوزلری قبیلندن قاتشمق، یوروشمك و آرالاشمق سببندن الفت و دوستلق، یا که یاتلق و دشمنلق پیدا قیلورلر. لهجه‌لر باشقه‌لغی سببندن کوب وقت بر تیل ایله سویلاشوچیلر آراسنده‌ده یاتلق کورلور.

مغول ایله ترك شیوه‌لری بو کونده بر برینه آڭلاشلماز درجه‌ده آیرلمشلرمی یا که قاتناشو سببندن آز وقت ایچنده ایکیسینك‌ده بر لغت ایدیکی معلوم اوله‌چقمی؟ بونك جوابنی ایسه علم السنه عالملری ومغوللر آراسنده معامله قیلوب یوروچی ترکلر ویررلر. چونکه بو مسئله ایله آنلر آشنالردر.

***

عبدالصمد افندینك «شورا» ده (١٦ نچی عدد) اولان بر سؤالی مناسبتی ایله «غولجه» شهرندن خلیل افندی قارمشی، قالمق لغتی آراسنده اولان ترکی سوزلر حقنده بر جدول توزوب اداره‌گه کوندرمشدر. مذکور جدولده اولان ترکی سوزلر، قالمق لغتنه عاریت یوللو کرمشمیدر یا که ایلك وقتلردن بیرو هر ایکی قبیله آراسنده استعمال ایدلنوب کلمکده اولان مشترك مالمیدر؟ بو ایسه شمدیلك بزگه معلوم دگل. بز ایسه مذکور جدولنك عینینی بو برده درج قیلمقده‌مز «رب حامل فقه الی من هو افقه منه».

ترکی	قالمق	ترکی	قالمق
صو	اوصون	أرپا	آربا
شیکر	شیکر	سقال	سخال
آچی	غاچی	قابرغه	هابرغه
کیاو	کورگان	بویراك	بوره
تیگرمان	تیرم	توشاك اورن	اورن
قازان	هه سن	قورغاشین	خورغولجن
آشلاو	آشلو	کوك (سمأ)	کوك
تاباق	تیبچ	تیمر	تومور
قول یاولق	أل چور	قنکغراو	قونکخه
سوت	اسون	کوراك	گورزه
ساری	شاری	تامغه (مهر)	تامغه
قاره	خاره	باتور	باتور
آلا	آلیق	یل (سنه)	یل
آلتون	آلتون	قاراڭغو	قاراڭغو
کیندر	کیندر	یولبارس	بارس
موز (بوز)	موسون	سوسار	سوسر
تماکی	تامکی	توغای	توخا
شام	شمور	کوچلی	کوچته
بوران	بوران	ایل (آول)	أل
سوغان	نوغان	بولدی	بولنه

دنیا کتابندن.

٧

ساعت ١١ نی صوقغانده بوده یاطورغه حاضرلنه باشلادی، اورنلرین توشاب تمام چیشنگاندن صوڭره اوستەل اوستنده یاتقان ساعتن ینه بر مرتبه قاراب استینادەغی چویگه اُلوب قویدی و اوزی یورغاننی باشندنوق بورکانوب یاتدی. بر آز یاتقاندن صوڭ ئللە نرسه چلت ـ چلت ایتکان توسلی بولدی یورغان آستندن باشن چغاروب قاراسه استیناغه اُلینوب قویلمش ساعتنڭ چلبری سلکنوب طورا ایدی. بو، موڭا عجب توسلی طویولدی « قایچان اُلنوب قویلغان ایدی همان توقتاماغان » دیه اویلادی ده ینه شوڭا قاراب طوردی. واقعاً ساعت چلبری همان سلکنه ایدی. بایتاق وقت اوزدی اما ساعت چلبری همان توقتامی ایدی. طورغان صاین بو اش قورقنچلی طویولا باشلادی. اورنندن طوروب ساعتنی آلدی واوستەلگه قویوب آچوب قاراسه نی کوزی برله کورسون ساعت ایکینی صوغا، کوزی ساعتنڭ ایکیلی رقمینه توشو ایله کیچەدەنق اوشبو وقتده اویغانغانلغی خاطرینه کیلوب چچلری چبق کبی قاتدی وبتون تنی صالقون صو قویوب یبرگان توسلی بولدی. ای توشدر ئەلی دیه اویلاب اویغانمقچی بولوب باشلارن بوطی، قوللرن سلکه وآیاقلری ایله طبرچنا باشلادی. لکن برده اوزگارمی همان شول بولمه شول وقت وشول طورش. مونه اورامده موزیقه اوینی باشلادیلر، مونه بوترەزەدن باروب قاراسە حاللر تمام آلماشندیدە کیتدی.

جای کونینڭ کیچی، قارشیده بیك زور باقچه، بتون ترتووار خلق ایله تولغان، همەسی باقچەغه کره، ایل کبی خلق باقچەغه آغا. « پیرمی » شهری ایمش بو پیرمی شهرینه بر یومش ایله مونه حاضرگنه پویزدن توشوب اوشبو نومیرگه کیلگان ایمش. باقچه یاغندن بیك شەب موزیقه اویناغان طاوش ایشوتیله. «چیغایم نی اشلەب مونده یاتام ؟ » دی. واقعاً کیوملرن کیدی و قولینه زونتیگن توتوب ایشکدن چغوبده کیتدی. باقچه قابقاسی توبنده گی ایلیکتریك فاناری یانینه یتکانده خلق سیرەگایگان ایدی. اما بتون باقچه اچی دو کیله. بیك شەب تیاتر بولاچق ایمش. باقچه اچندەگی قاسسه یانینه خلق طفلغان، همەسی بیلیت آلا، ئەنه تیگی یاقدن ایکنچی ازڤانوك طاوشی ایشوتیله. بوده قاسسه یانینه کیلدی. لکن موندەغی خلقنڭ برده طانش کشیلر بولماوینه عجب ایته ایدی. حالبوکه بو، پیرمی خلقینڭ بیك کوبسی ایله خصوصاً پریکازچیکلری ایله بلش و طانش ایدی. موندەغی خلق باری‌ده یات بر قاراغانده روسلر، بر قاراغانده تاتارلر بر قاراغانده پولاقلر توسلی. نیچك بولسەده بولدی بیلیت آلوب تیاترغه یونەلدی. بو، تیاترغه کروب اورناشقان وقتده آقتققی ازڤانوق شلطری ایدی. فانارلر سوندی وبتون خلق طن قالوب پرده آچلغانن کوته باشلادیلر. پرده آچیلوب کیتوگه مونڭ نه نی بوز کبی بولوب ئللە نیچك اوشوب کیتدی. چونکه منظره بتونلەی مونڭ ایونه اوخشی هم مونڭ اولگان خاتونی توسلی اوك بر خانم کورینه ایدی. بو وقت مونڭ یانینه اوطورغان بر باریشنه آرتدەغی بر قزغه بوریلوب: ئەنه خانم مظلومه شول ایندی دیه مونڭ اولگان خاتونینڭ اسمن آیتدی. مونڭ طرفندن اشلنگان فاجعەلر پیصه غه آلغانلغن بو تمام آڭلادی و بردن خورلانو، ایکنچیدن اوکنو حسی ایله قبقزل بولوب، قاراونده دوام ایتدی. مونه مذکوره خانم یوزن آچوب خلققه قارادی. آنڭ ماڭلایی یارلغان، کوزلری کوگارگان و بیتی قبقزل قانغنه ایدی. تیاتردەغی همه خلق اوه!. دیوب قویدیلر. شول وقت بر یاندەغی قراڤاتدن بر ایر کشی (بو اوزی) سیکروب طوردی ده خاتونی یانینه کیلوب باشندەغی یاولغن طارتوب آلدی و: «نرسه‌گه شکشوب اوطوراسڭ ؟ طوتارمن ده طاغی اوستره‌ب چغاروب طاشلارمن !» دیدی ـ مسکینه نڭ باشی قبقزل قان وچاچلری ئللە نیشلەب یولقنوب قوبوب تورغان حالده

کورینه ایدی. همه خلق، اوف قزغانچ، دیدیلر.

بو اوشبو منظره‌دن خاتونینڭ آوروب، بالاسن صالغان و نهایت اوزی ده جان تسلیم ایتکان کون ایکانن آڭلاغاچ چـداب طورا آلمادی. اورنندن سیکروب طوردی‌ده طوبتوری ایشکـگه کیتدی آنڭ قاراب طوراسی کیلمی ایدی. باقچه‌ده‌ده خلق باردر ئه‌لی بر آز یوررمن‌ده قایتورمن، دیدی. هم بره‌ر طانش کشی اوچراسـه تیاترده اوینالغان فاجعه نڭ اوزی حقنده ایکانن بله‌لر میکان دیه صناماقچی بولدی.

بونڭ فرضینه خلاف اولارق باقچه‌ده بر کشی‌ده یوق ایدی. آری باردی، بیری کیلدی برده کشی کورنمی ایدی. نهایت باقچه‌نڭ قاراڭغیغنه بر پوچماغنده یالغزغنه اوطوروچی بر خانمنی کوردی و اوز یڭ عادتنچه ماچی کبی شول خانم تیگره‌سـند، صیپانغالاب یوری باشلادی هم خانم اوطورغان اسـکامیه نڭ بر باشـینه راق اوطوروب تمه‌کی قابزدی. خانم همان آلدینه قاراب بویوغو بقنه اوطورا وقوینینه بر نرسه قصدرغان توسلی قولطق آستی قاباروب طورا ایدی.

بو سوزگه باشلاب: نیگه بویوغوب اوطوراسز تیاترغه کرمدیگزمنی؟ دیدی. خانم غایت نچکه ولطیف طاوش ایله: «اول فاجعه نڭ مینم ایچون قزیغی یوق میڭا مونده یالغزلقده یاخشی» دیدی. بو: مین ده یالغز یورگان خانملرنی سویه‌م، دیوب یاقینراق یلشدی. بو وقت تیاتر طرفندن ظالم! ظالم! دیـگان طاوش ایشوتله ایدی. بو ایشته‌گانـگه صالنوب ینه خانمغه یاقینراق کیلدی هم: مین مونده‌غی کشی توگل اوزم نومیرده یالغزمن قوناقغه رحیم ایتگز دیدی. خانم‌ده: آزغنه تبسم ایله: ای مین سینی اولده‌ده کورگانگه اوخشیم بز طانش توگلمی؟ دیدی. خانمنڭ بو سوزی مونڭ ئلله نیندی شهوانی حسلرن طاغی بر قات قوزغاتوب: درست درسـت بز طانش مز، دیه قولن صوزدی خانم قولینڭ بوز کبی صووق بولووی موڭارغه ئلله نیچك اوڭغایسز طویولسه‌ده بو طوتوب طوروده دوام ایتدی. خانم: «یه قولمنی ییار ایندی!» دیوب تبسم ایتدی. بو آنڭ صابن قولن اچکه‌ره‌ك طغوب

نهایت: بر قولی ایله خانمنڭ باشندن وبر قولی ایله قولطق آستندن طوطوب قوچاقلاماقچی بولغان ایدی، طاش کبی قاتدی‌ده قالدی. خانمنڭ باشی قان ویارا ایله چبرداب طورا وقولطق آستنده‌ده یتلـکمه‌ی طوغان بالا! ساچلری طوردی کوزلری آقایدی نی ایتورگه ونی قیلانورغه بلمدی نهایت قچقروب یغلی باشلادی یراقدن یغلاما جانم یغلاما دیگان طاوش ایشتلدی بوریلوب قاراسه یاننده‌غی خانم باقچه‌نڭ آرغی باشنده اوق بالاسـین قوینینه قصدرغان حالده کیتوب بارا وموڭارغه قاراب: «یغلاما جانم یغلاما» دیه ایدی.

مونه تیاتردن دبر — دبر خلق چغا باشـلادی. لـکن برده بو کورگان کشیلر توگل؛ بلـکه هر قایوسی زور ایمچه‌کلی وغایت قالون یابیالانغاچ خاتونلر ایدی. آنلرنڭ چقغانی بر موڭا طابا کیله‌لر وظالم! ظالم! دیه قچقرالر ایدی. قورقوندن سیکروب طوروب کیتمکچی بولدی لـکن اولـگره آلمادی بیك قالون قورصاقلی بر خاتون مونی کیلوب قوچاقلادی وغایت قاطی قصا باشـلادی. بتون باقچه یالانغاچ خاتون ایله طولغان ئه‌لی همان چغالر ایدی. قایده بار رغه حتی سلـکنورگه اورن قالمادی. بتون تیره یاغی قورصاقلی خاتون همه سی ده مونی قصالر، ئنه‌لر ایدی. اش آقتق چیگینه یتدی. صولش آلورغه‌ده ایرك قالمادی آقتق کوچی ایله بر مرتبه آه! دیگان ایدی. نی کوزی ایله کورسـون اوزینڭ ایونده تره‌زه‌گه سویه‌لـگان حالده طاش کبی قاتقانده طورا.

مونه ایشکنی قاغالر. آچ، آچ دیلر. ایشك آچلدی. وایشکدن کروگه بایی هم قاراولچی: «ئلله قوطوردڭمی نیشله‌ب یاطاسڭ اوزاقلامای توش بیته سین همان کیبنده یوق، بولای قیلانسه‌ڭ ایرته‌گوك تله‌سـه‌ڭ قایده کیت!» دیدی هم بیك آچولاندی. بو نی آیتورگه‌ده بلمی همان قاتوب طورا ایدی. بایلری چغوب کیتکاچ بوده اوستینه‌باشینه کیوب کیبت‌که کیتدی. کیبت ایشگی توبنده زورغنه قورصاقلی خاتون طورا ایدی. بو بیك شکله ندی. هم کیبت‌که کرمابنچه آنڭ کیتکانن کوتوب بر یاقغه اوطوردی. بـو همان

اوطوردی همان کوتدی لکن تیگی قورصاقلی خاتون تیك طورا بر قایده‌ده کیتمی ایدی. مونه بو، کیبت توگل ایمش بلکه قبرلك ایمش. ئه نه بر چالمالی کشی مونك خاتونی‌نك قبرنده قرآن اوقی، اول چالمالی کشی مونك باباسی یعنی خاتونی‌نك اتکاسی ایمش. اول چالمالی کشی قولن بوطاب: «کیل مونده دعا قیلیق!» دیه مونی چاقرا... بوده اورنندن طوروب آنده طاباکیته قبر یانینه یتکانده چالمالی کشی ئلله قایده کیتدی کوزدن یوغالدی. مونه قبرنك اوستی آچلغانده آنك اچنده قورصاقلی خاتونلر شغرم طواغان. مونی کوروگه همه‌سی شارقلداشوب کوله باشلادیلر. بوده بوریلوب چابا باشلادی. مونه مونك آرتندن عسکر کبی قورصاقلی خاتونلر قووالر، بو بار قوتی ایله چابا، تیزره‌ك کیبت‌که یتمکچی بولا، خاتونلر ده قالوشمی مونه بو «قووالر! قووالر!» دیوب قچقرا باشلادی. مونه اورامده‌غی پالیتسه یسکیلر مونی توتوب آلدیلر. بتون اورام خلق ایله طولدی. همه سی‌ده «قوتورغان، قوتورغان» دیدیلر. بو همان قووالر ئه نه، ئه نه قورصاقلی خاتونلر دیوب قچقرا ایدی. اورامده‌غی چیبرره‌ك کشیلر: «صوماشیدشی دومغه!» دیدیلر هم اوزینك خواجه سی ده اوشبو پویزد ایله صوماشیدشی دومغه دیوب قچقردی. پالیتسه یسکیلر ایکی قولطغندن طوتوب ۋاغزالغه آلوب کیتدیلر، بو همان قووالر! قووالر! دیوب قچقرا ایدی.

صوك

ن. دوماوی.

زبان و تعلیم

اوقورغه اوگراتو.

بالالرنی اوقورغه اوگراتور ایچون اوچ طریق قوللانیلادر: ١) ایجك طریقی، ٢) قوشمه (*) طریقی، ٣) آواز طریقی.

ایجك طریقی آوروپاده ١٨ نچی عصرده اوق بتکان بولسه‌ده بزم مسلمانلرده کوب یرلرده همان دوام ایتمکده‌در. ایجك ایله اوقتو اوچ درجه‌گه بولونه‌در. اوّلگی درجه‌سنده بالالرغه حرفلرنك اسملرینی بلدره‌لر. حرفلر ایله بالالرنی تانوشدرغانده، حرفلرنك قیونلرینه ینگللرینه قاراميچه، الفبا ترتیبنچه کورساتله‌در. بزم تاتارلرده مثلا: الف، بی، تی، ثی، جیم.. دیب یادقه بیکلاتیله‌در. باشده معلم، بر حرفنی کورساتب اسمن آیته، شاگردلر آنك آرتندن تکرارلیلر؛ آندن ایکنچی حرفنی کورساتب اسمن آیته، شاگردلر دخی ده تکرارلیلر، آنك آرتندن اوچنچسنی اوچنچی، آرتندن دورتنچسنی... شول روشده بار حرفلر کورساتلوب بته‌لر. بالالر حرفلرنی قایدن توتوب صوراغانده ده یالغشمیچه آیته آلورلق تکرارلیلر. آندن صوك اینـدی اوقونك ایکنچی درجه‌سی باشلانه.

بو ایکنچی درجه‌سی ایجکلرگه اوگره‌نودن عبارتدر. اوّلده بر قوشمه‌نی (بوون‌نی) تشکیل ایتکان حرفلرنك اسملری آیتوله، آندن صوك شول حرفلر تصویر ایتکان آوازلرنی آیته‌لر، مثلا: میم الف ـ ما؛ نون واو ـ نو؛ قاف یا ـ قی؛ بی (با) اوست ـ بَ (به)؛ تی (تا) اوتر ـ تُ (تو)؛ عین

(*) سوزنك بر طن آلغانده آیتولگان اوُلوشن بربوون یا که بر قوشمه دیب یازدم. آر ـ با ایکی قوشمه دن، آت بر قوشمه‌دن، قا ـ بار ـ تمق اوچ بووندن طورادر.

عبرتلی سوزلر:

اوزینك فانی اوله‌چغنی بیلمش کیمسه ایچون دنیانك هر بر حسرتی ینگل اولور.

فکر خسته‌لگی بدن خسته‌لگندن قورقنچ‌ایدر.

فقیر اولمقدن قورقوب مال ییغوچی آدم، اوز اوزینی فقیرلك‌گه تابشرمش اولور.

ایکی آست ـ ع (عین) . . . شول طریقچه بالالر (ترکیب قیلورغه) قوشوب اوقورغه اوگرانگاچ، اوقو نڭ اوچونچی درجه‌سی باشلانادر .

بو اوچونچی باصقچی (ایكٔ قیونی) سوزلر اوقورغه اوگره‌تودن عبارتدر . اوّل سوزنڭ بر قوشمه سن تشکیل ایتکان حرفلرنڭ اسملری آیتولوب آندن صوڭ اول قوشمه‌نڭ نیچك اوقولغانی آیتوله . آننڭ آرتندن ایکنچی، اوچنچی هم غیر قوشمه‌لری شول روشده اوقولا بارادر . اما آلداغی قوشمه‌لر اونتولماسونلر ایچون هر بر یاڭا قوشمه‌نی اوقور آلدندن آنلرنی تکرارلاب چیغیلا . مثلا «کَلِمَةٌ، بالاسی» دیگان سوزلرنی مونه نیچك اوقیلار : کاف، اوست ـ که، لام، آست ـ لی، که لی؛ میم اوستی ـ مه، که لی مه، تی گه ایکی اوتور ـ تون، که لی مه تون (کَلِمَةٌ)؛ بی الف ـ با، لام الف ـ لا، بالا، سین یا ـ سی، بالاسی .

قوشمه طریقی .

قوشمه طریقنچه اوقورغه اوگره‌تکانده اوّل بالالرغه الفبا ترتیبنچه حرفلرنڭ اسملری بلدریله‌در . حرفلرنڭ شکللرنی (صورتلرینی) هم اسملرینی یخشی بلگاچ ایجکاله‌میچه، توغریدن توغری قوشمه‌لر اوقورغه طوتونالر . مثلا با، تا، ثا، جا، حا، خا، بی، تی، ثی، بو، تو، نو، با، تو، بی . . .

قوشمه‌لر اوقورغه اوگره‌نگاچ، ایندی سوزلر اوقی باشلیلر . قوشمه طریقینڭ ایکنچی بر اوزگاره توشکان روشی ده باردر . اوّل فقط تاوشلی حرفلرگنه کورساتیلا (آ ـ و ـ ی) . آنلرنی بلگاچ بالالر تاوشسز حرفلرنی اوقومیچه توغریدن توغری قوشمه‌لر اوقورغه کریشه‌لر، مثلا با، بی، بو، آب، بب، وب .

آواز طریقی .

آواز طریقی (اصول صوتیه) ایله اوقورغه اوگره‌تکانده، اوزگه طریقلر ایله اوقوتقانده‌غی کبی حرفلر اسملری ایله الف، با، جیم، عین، قاف، سین، لام . . . دیب آیتولمیلر . فقط قایو حرف نیندآین آوازنی تصویر ایچون قوللانسه، شول آوازنڭ اسمی ایله یورتیله . مثلا: آ، بْ، تْ، لْ . . . بالالرنی حرفلر ایله طانشدرغانده الفبا ترتیبنچه تانشدرمیلر، بلکه اوّلده آیتوگه یا که یازوغه ینگل بولغان حرفلر ایله تانشدرالر .

اصول صوتیه دورت نوع گه بولونه : ترکیب طریقی، تحلیل طریقی، اوقو یازو طریقی، عادی سوزلر طریقی‌در .

ترکیب (قوشو) طریقی بر نیچه آواز هم حرفلر ایله تانشدرلغاچ شول حرفلردن تورلی تورلی قوشمه لر هم سوزلر تزودن عبارتدر . حرفلر ایله تانشدرغانده توبانده‌گی ترتیب بوینچه بارالر : اوّل بر نیچه تاوشلی حرفلر ایله تانشدرالر، آندن صوڭ بر تاوشسز آواز هم حرف ایله تانشدروب، اوّلگی تاوشلی حرفلر ایله قوشوب قوشمه هم سوزلر تشکیل ایته‌لر (یاصیلر) . بارا بارا حرفلرنڭ تاوشلی ـ تاوشسزلرین آرالاشدروب تانشدرا بارالر . سوزلردن جمله‌لرده تشکیل ایته‌لر . تاوشسز حرفلر ایله تانشدرغانده‌ده اوّل آیتوگه ینگللری ایله تانشدررغه طروشه‌لر . باشده بر آز صوزوبراق آیتوله طورغان تاوشسز حرفلر ایله تانشدره‌لر مثلا م، ر، س، ل کبی .

تحلیل طریقی (بولگه‌لو یا ایسه آرالاو طریقی) ایله اوقورغه اوگره‌تو بر قسقه‌غنه جمله‌نی بولگه‌لو ایله باشلانا . اوّل معلم تاقته‌غه بر جمله‌نی یازه (یا-ایسه قرقمه حرفلردن تزه) ده اوقوب، سوزلرنی تورنوب کورساتوب، شول سوزلرنی تکرارلاب بارا . آندن صوڭ شول جمله‌نڭ ایچنده‌گی سوزلردن برسن آلوب قوشمه‌لرغه بوله . بالالر آرتندن آیته بارالر . . آندن صوڭ اول قوشمه‌لرنی آوازلرغه بولب (باصمه هم یازمه) حرفلر ایله تانشدره؛ آخرده بلگان حرفلردن قوشمه‌لر هم سوزلر تشکیل ایته‌لر .

اوقو ـ یازو طریقی، اسمندن اوك کورنوب توره، اوقوغه هم یازوغه بر یولی اوگره‌تودن عبارتدر . بو طریق ایله اوقتو ایکی گه بولونه . اوّل شاگردلرنی اوقورغه، هم یازارغه اوگره‌تور ایچون حاضرلیلر

آندن صوڭ اوقورغه هم یازارغه اوگره‌ته‌لر. کیله‌چکده اوقونی ینگله‌یتور ایچون معلم، شاگردلرنی جمله‌لر، سوزلر تحلیل‌لرگه (بولگه‌له‌رگه)، بلگان آوازلردن قوشمه‌لر، قوشمه‌لردن سوزلر، سوزلردن جمله‌لر ترکیب ایتارگه (جیارغه) اوگره‌ته. شولایوق کیله‌چکده یازونی ینگله‌یتور ایچون بالالرنی یازغانده نیچك اوطوررغه، یازو اسبابلرینی نیچك قوللانورغه، تورلی صزقلر صزارغه (توغری، یاتق، آوش، توز، کاکری) همده حرفلرنی تشکیل ایته طورغان کیساکلرین صزارغه اوگره‌ته.

بعض کیمسه‌لر بو حاضرلاو درسلرنده سویلاشکانده اوچری طورغان آوازلرنڭ بارسی بلده تانشدرالر. شونڭ ایچون شاگردلرنی حاضرلاوگه بر یا ایکی آتنه وقت صرف ایته‌لر. بعض کیمسه‌لر بر نیچه کوب اوچری طورغان هم ینگل آوازلر ایله تانشدره‌لرده حاضرلاو درسلرین بر یا ایکی کونده گنه‌ده بتره‌لر.

بالالرنی تحلیل‌گه (بولگه‌له‌رگه) اوشبو روشچه اوگره‌ته‌لر: اوّل معلم بر قسقه جمله‌نی مثلا «بابا بازارده» نی هر بر سوزلرین توقتاب توقتاب آیته. «بابا — بازارده» نیچه سوز (کلمه) دن طورغانون بلگاچ سوزلرنیده شولای هر بر قوشمه‌سن اوزوب اوزوب آیتوب کورساتوب آیرغالارغه اوگره‌ته. فقط قوشمه‌لرنی آوازلرغه بولگانده ایکنچی تورلی آیته‌لر: اوّل آواز نرسه ایکانندن بر آز معلومات بیره‌لر. نرسه شاقلداوی، قنغراو چڭغرداوی کبی مثاللر آلوب بونلر آواز ایکانون سویلیلر. «حیوانلرده تورلی آوازلر چغارالر صغر باقرا، آت کشنی، اُت اوره، لکن ایڭ کوب آواز چقارغان آدمدر. بز بر تورلی گنه آواز چقارمیمز، تورلی تورلی آوازلر چیغارامز. بزم سوزمزنڭ بولنمی طورغان کیساکلریده آواز در» دیلر. بالالرغه شوندی بر آز معلومات بیرگاچ، معلم، سوزنڭ یاکه قوشمه‌نڭ آوازلرین صوزوب صوزوب آیتوب شاگردلرگه بوله‌رگه یول آچا مثلا آ-ر-ا؛ ز-ا-ر.

بعض بر اورنلرده بر نیچه معلوم حرفلرنی آیتوب قالغانون شاگردلردن آیتدروب چیغارتدروده اوڭغایلی بولا، مثلا آرو دیگان سوزده «آ» هم «ر» (معلوم) اوقولغان حرفلر بولسه‌لر معلم بر قات آیتوب کورساتکاچ «آر» دیبگنه، بترمیچه آیته. قالغانی نرسه ایکانون شاگردلر اوزلری تابالر. قای بر حرفنی آچق ایتدروب ایتوبله چیغارتدروب بولا. مثلا قاز، صال دیگانده‌گی ز هم ص نی صوزوب آیتساڭ بالالر آیرا آلالر.

بلدره طورغان آواز اوّلده معلم آیتکان سوزلردن، آندن صوڭ شاگردلر اوزلری اویلاب تابقان سوزلردن آرالاب چیغاریله‌در. اول سوزلرده چیغاریله‌چق آواز یاکه باشده، یاکه اورتاده، یا ایسه آخرده بولادر. البته هر اوچ یرده توغری کیلگانده ده آیروب چیغارا بلو تیوشدر.

آوازلرنی قوشارغه اوگره‌تکانده بر نیچه طریق قوللانیلادر: ۱) ایکی آیروب صوزوب آیتولگان آوازنی تیزگنه آیتدروب قوشدریلا؛ ۲) بر صوزوب آیتوله طورغان آوازغه کیناتکنه بر صوزلمی تورغاننی قوشوب آیتدروب بولا؛ ۳) بر معلوم قوشمه، یاکه سوزگه بر یاڭا بر آواز قوشوب آیتدروب بولا؛ مثلا: آن، نان، قان، آر، قار، چقار کبی؛ ٤) بر آوازنی ایکنچی بر آواز ایله آلوشدروب ده قوشدروب بولا مثلا: آر — آز، آش — آچ کبی؛ ۵) آوازلرنڭ اورنلرین آلوشدروب قوشارغه اوگره‌ته‌لر، مثلا: آز — زا، قاب — باق، قاچ، چاق — کیچ چیك کبی. بو طریقلرنڭ اورنینه قاراب هر قایوسی قوللانیلادر.

شول طریقچه (تحلیل‌له‌رگه، ترکیب قیلارغه) بولگه‌له‌رگه، قوشقالارغه اوگره‌نگاچ، شاگردلرنی اوقورغه هم یازارغه اوگره‌ته باشلیلر. بر سوزنی بولگه‌له‌ب نیندایِن آوازلر بار ایکانون تیکشره‌لر. صوڭره شول آوازلرنی تصویر ایتکان حرفلرنی آلوب شول حرفلردن سوز تزوب شاگردلردن اوقوتدره‌لر هم حرفلرن (حفظ ایتدره‌لر) یاتقه بیکلاته‌لر. موندن

صوڭ بالالر معلم اولگیسینه قاراب، کوچروب، یازارغه اوگرەنەلر. اوّلده حرفلر، صوڭندن بارا - بارا هم سوزلرده یازالر. یازارغه کروشماسدن بورون بالالر، معلم واسطەسی ایله تاقتەغه اولگی ایتدروب یازغان نرسەلرنی تیکشرەلر. قای حرف، قای کیسا کلردن طوره، اول کیسا کلر نیچك یازیلا ؟ هر قایوسن آیتوب چیغالر. شاگردلر بر نیچه حرفلرنی یازارغه اوگرەنگاچ، معلم آنلرنی حرفلرنی قوشوب اوقورغه اوگرەته.

موڭ ایچون اوشبو طریقلر قوللانیلادر:

۱) تاقتەده ینەشه قویلغان ایکی حرفنڭ برسن آچق قالدروب، ایکنچی سن قولی ایله قابلیده، قالغانون شاگردلردن صوزوب آیتدره. بالالر اول حرفنی معلم قولن آلغانچی صوزوب طورالرده، اول قولن آلغاچده ایکنچی سن کینات آیته آلالر. ۲) بالالر بر حرفنی صوزوب اوقیلر، آنلر صوزوب طورغانده معلم ایکنچی حرفنی آنڭ یانینه قویاده قویو بلن شاگردلردن آیتدره؛ ۳) معلم تورلی آوازلر آیته بارا، شاگردلر شول آوازلرنڭ حرفلرن یازا هم اوقی بارالر؛ ٤) معلم حرفلرنی کورساته بارا، شاگردلر یازوب اوقی بارالر. یازمه حرفلر ایله تانوشدرغاچ، شوندوق باصمه حرفلر ایلەده تانشدرا بارالر.

عادی سوزلر طریقی.

عادی سوزلر طریقی اوقو یازو درسلری ایلن رسم، مکالمه، حساب هم کویلاو (جر) درسلرینی قوشوب آلوب بارودن عبارتدر. بو طریقچه حرفلر ایله تانشدرغانده آوازلر بر اولگی ایتوب آلغان (عادی) سوزلردن چیغارولوب آلونالر. شول سببلی عادی سوزلر طریقی نامنی آلمشدر. «عادی سوزلر» دیب، رسمن توشروب، مکالمه آچار ایچون آلغان نرسەلرنڭ اسملرینه آیتەلر. بو طریقچه اوقو تو اوشبو روشچه اونەدر:

۱) معلم، اسمن عادی سوز ایتوب آلاچق نرسەنڭ صورتن تاقتەغه توشره (مثلا قازان صورتن) هم آنڭ حقندەسوز (مکالمه) آچه. ۲) صنف تاقتەسندن کوچروب بالالر اوز تاقتەلرینه شول رسمنی توشرەلر. موڭ بعدنده، اوڭغایلی توغری کیلسه، معلم طرفندن اول نرسه حقنده سویلەنگان حکایتنی سویلیلر، یا ایسه آنڭ حقنده یازلمش بر قولایلی شعر حفظ ایتەلر، یا ایسه اول نرسه حقنده بر جر جرلیلر، یا که اول نرسەنڭ کیسا کلرینی صانیلر. ۳) عادی سوزنی قوشمەلرغه آوازلرغه بولەلر. ٤) معلم عادی سوزنی صنف تاقتەسینه یازا، آنی بالالر تاقتەلرینه کوچرەلر (درستینی آیتکانده صورتن توشرەلر، چونکه آنلر ئلی یازارغه اوگرەنما گانلر) آندن صوڭ اول سوزنی قوشمەلرغه هم حرفلرگه بولگەلی لر. ۵) اوقولغان آواز هم حرفلردن یاڭا قوشمەلر تشکیل ایتەلر. ٦) اوقولغان آوازلردن هم حرفلردن سوزلر تشکیل ایتوب آنلرنی اوقیلر هم یازالر.

اوقتو طریقلری حقنده قسقەچەغنه معلومات بیرو برنچی مقصدم بولغانلقدن، حاضرگه فقط شول طریقلر حقندغنه یازوب سوزمی تمام ایتدم. بو طریقلر قولایلی می، توگلمی، آنلرنڭ نیندای قصور و کیمچیلکلری بار؟ بو توغریده حاضرده بر نرسەده یازمادم. نصیب بولسه کیلچکده بونلرده تیکشریلور.

ح. رامییف.

عقل نیچك تربیه ایدیلملی؟

معلومدرکه، تربیه نظاملری ایله شول زمانده بولغان اجتماعی نظاملر آراسنده زور و نق بر علاقه واردر. چونکه هر ایکی نظامنڭ چیغا تورغان منبعی بر اولوب اولده «عقل» در. شوڭا کورەده امتلرنڭ تاریخلرینه قاراساق بیلورمزکه، انسانلر اوزلرینڭ دین و عقائد دیه تانیدقلری شیلرنده غایت متعصب اولارق تیش ترناقلری ایله یابشوب یاتدقلری زمان، بالالرنڭ تربیەلرندەده قاتیلق قهر و ظلم شول نسبتده حکم سورمشدر. زمانڭ آلماشنوبی، پروتستان

مذهبینڭ ظهوری ایلە انسانلرنڭ مسائل دینیەدە اولان نظریەنڭ کیڭایوندن ناشی احوال اجتماعیەدە بر اوزگارش حاصل اولدیغی وقت، عینی ایلە شول اوزگارش طریق تربیەدە دخی کورولمش و آندن اعتباراً تربیە عامی بر یولغە قویولەرق یاخشیسی، نچارندن تفریق ایدیلمیە باشلامشدر.

اوشانداق امتلردە استبداد، جبر و ظلم حکم سورەرك آز بر گناهغە مقابل باشلار بورچاق کبی تەکەرەدیکی زمان، تربیەنڭ حالیدە شدت و قاتیلقدە حکومتلرنڭ طبیعت جبارانەلرینە موافق اولمشدر. بیك کچکنە گناهلری سببلی بالالرنی اوزلرندن دەو یودرقلر ایلە تەپەلمك، چبرقیلر برلە کیسمك و تایاقلر ایلە قینامق بیك ینگل جزالردن صانالمشدر. استبدادنڭ بتوی ایلە أسارت قانونلری الغو، جزا قانونلری تخفیف ایدلوب هر کیم حریت هواسندن تنفس ایدەرك بیللرینی توراید یغی زمان، طریق تربیەدە شوڭا اوخشاشلی بر یینگلك پیدا اولمش؛ بالالر هر درلو بغاودن آزاد ایدیلەرك اونلرنی تدبیردە جزا وقاتیلقدن باشقە چارەلرغە تشبث ایدلمگە یوز طوتمشدر. شونڭ کبی انسانلرده صوفیلق، مباح اولان هر دورلو لذت و نعمتلردن نەقدر محروم یشارلرسە، فضیلت و تقوالقغەدە شول درجە مظهر اولاچق کبی بر ظن فاسد انتشار ایتدیکی زمان، تربیەدە شول محرومیت نیگزینە بنا ایدلمشدر. زماننڭ اقتضاسی ایلە بو باطل اعتقادلر بتدیکی، انسانلر حلال و مباح شیلر ایلە فائدەلانودە ضرر یوقلغنی آڭلادیغی، ایش وقتلرینڭ آزایتلوب، استراحت وقتلرینڭ کوبەیتلدیکی زمان آتا و استاذلردە «اعتدال دائرەسندن چیقماو شرطیلە» بالالرغە ایرك بیرونڭ واجب ایدکنی ادراك ایلەدیلر؛ طبیعتلری تلاگان اویون، کوالکو و شادلقدن بالالرنی طیمادیلر. ایشتە کوریلەکە، هر عصردە اجتماعی نظام برلە تربیە و تعلیم نظامی آراسندە بر مشابهت و اوخشاشلق بولا کلمشدر.

موندە دها ایکنچی دورلو بر مشابهت و اوخشاشلقلر واردرکە، اونلردە بو ذکر ایدلگان اوزگارشلرنی احداث ایتکان سببلر آراسندە اولان مشابهتلر برلە، شول اوزگارشلرنڭ سوق ایتدیکی رأیلرنڭ متعدد وجهلری آراسندە بولغان مشابهتلردر. شویلەکە: بوندن بر نیچە عصر مقدم عقائدە، ایستەر اول عقیدە دینی، ایستەر سیاسی، ایستەر تعلیمی اولسون بر وحدت و برلك وار ایدی. مثلا: آدمیلر هەمەسی دیناً کاتولیك مذهبندە، سیاستاً پادشاهلق طرفداری و تعلیم دە ارسطاطالیس یولندە و اونڭ مسلکندە ایدیلر. اول عصردە حکمفرما و هر کمنی مجرد صرف، نحو اوقوتوبغنە چیغارودن عبارت اولان طریق تعلیمنی اوزگارتو هیچ کمنڭ خاطرینە بیلە کیلمی ایدی.

لکن انساننڭ حریت شخصیەگە اولان آرزو جبلیسی پروتستان مذهبینڭ باش کوتاروینە سببیت ویرەرك، هر کوننی آرتمقدە اولان مذاهب دینیەنڭ چوغالووینی موجب و هر یلنی بر نیچە یاڭی فرقەلر طوغمقدە اولان سیاسی حزبلرنڭ تشکلنە باعث اولمش؛ علمدەگی ایسکی مذهبلرنڭ خلافنە اولارق «حرکت باکونیە» (١) آتالنان و انساندە هر دورلو یاڭا فکرلرنی طوغریدان، حرکت علمیەگە هرکسنی سوق أیلەمشدر.

ایشتە انساننڭ حریت شخصیەنی تحقیقغە اولان بو عشق طبیعیسی تربیە طریقلرینڭدە چوغالووینی موجب و اصول تعلیمنڭ دە تنوع و کوبەیووینی انتاج ایتمشدر.

دیندە، سیاستدە، فلسفەدە، تعلیمدە اولان بو اوزگارشلر ایسە، انساننڭ حریت شخصیەگە اولان حرصی کبی بر سبب داخلیدن نشأت ایتدیکی و اونڭ ظاهری نتیجەلرندن عبارت اولدیغی اوچوندرکە، کوبرەك بر وقتقە تصادف ایتمش و بر زمانڭ حصولە کلمشدر.

کوب کیمسەلر ایسە، تعلیم یوللرینڭ کوبەیووینە خلاف اولمقدە و اونڭ فائدەلرینی بر درجە قدر انکار

(١) باکون، انگلیز فیلسوفلرندن بر ذات اولوب آق ڤپادە یاڭی طریق تعلیمنڭ مخترعلرندن اولدیغی سببلی بو حرکت اوڭا نسبت ویرلمشدر.

ایتمکده‌درلر. لکن بصیرت و عقل ایه‌لری بیلورلرکه، طرق تعلیمیه‌نڭ بویله‌چه چوغالووینڭ فن تربیه‌ده ایڭ طوغری و آچیق یولی کشف ایتمك اوچون، بیك زور یاردمی اولاچقدر. مذاهب دینیه‌نڭ چوغالوینه قارشی تاوش بیروچیلر نه قدر باغیرسه‌لرده مذاهب چوغالدی، بناءعلیه، تعلیم یوللرینڭ کوبه‌یوونه‌گی ییڭگللکلری‌ده هیچ بر کیمسه انکار ایتمك اقتدارنده دگلدر.

اگر بزم تعلیمده بو کونگی توتدیغمز یول بر طوغری یول اولا ایدی آندن چیغوبده ایکنچی یولنی ایزله‌مك البته آحمقلق صانالور و کندمز ایچونده ضررلی اولور ایدی. لکن بزم بویله بر یولغه دها کیردیکمز یوقکه، آنی طاشلامق بر دیوانه‌لق عد اولونسون.

بز بو طوغری یولنی شیمدی ایزله‌مك و بوندن صوڭ تابمق آرزوسنده‌مز. معلم عبدالعزیز موسی.

مراسله و مخابره

طرویسکی - طرویسکی شهرنده خواجه جان حضرتدن «یك حکایت» اسمنده منظوم و فارس لساننده بر رساله اوقودم. ایلك وقتلرده بو اثرنی فارسی لسانی بیلورگه یاردمی اولسون ایچون اوقوتالر ایدی. کتابنڭ مضمونی ایسه بر وقت رسول اکرم حضرتلرینه عتاب سماوی اولدیغنده حضرت فاطمه دعاسی ایله عفو اولندیغنی حکایت ایتمکدن عبارتدر. بو رساله‌نڭ مؤلفی کیمدر؟ فارسی تیلی بیلور ایچون دیه بالالرغه اوقوتمق موافقمیدر؟

ام. ولیی.

شورا: - دیدیککز رساله ایلك وقتلرده پك مشهور و قزان کتابچیلری دفعه‌لر ایله باصدرمشلر ایدی. بونده حکایت ایدلمش واقعه‌نی بزلر حدیث و سیر کتابلرنده کوره آلمادق. فکرمزگه کوره بونی شیعه مرثیه خوانلری ترتیب ایتمشلردر. اصلی معلوم دگل، خصوصا شلته اولدیغینه دائر سندسز بر حکایتنی افندمز حضرتلرینه اسناد ایتمك مناسب اولمادیغندن مذکور اثرنی استعمال ایتمك‌ده مناسب دگلدر. رسول اکرم سیری حقنده انابتلی اثرلر کوبدر. شونلردن استفاده قیلورغه تیوشلی. لسان بیلمك و اوگرنمك ایچون بوندی اثرلر اوقوغه احتیاج یوق بلکه اجنبی لسانلرنی تحصیل ایدر ایچون قبول اولنمش اصوللرنی استعمال ایتمك لازمدر. بو کتاب طوغروسنده ظنمز اوشبودر، خطا اولور ایسه علم اهللری حسبة لله تصحیح قیلسونلر!

◆◆

قزان - «کتب سته» رساله‌سنده: «بوکوننگ طرابلس، بنغازی، تونس و جزائر، مراکش و بو اطراف بتون بتونه امام مالك مذهبنده اولنورلر» دیبوامش (۸۳ نچی بیت). بو اورنلرده باشقه مذهبلرنڭ شایع اوله آلمادقلرینڭ سببی نه شیدر؟ ۲) بخاری، مسلم و نسائی کبی حدیث امامرینڭ اقرار و تصریحلری اوزلرندن روایت ایدلمادیکی حالده بونلرنی نیچون شافعی مذهبندن صانامشلردر؟ ۳) «امام غزالی» رساله‌سنده (۳۶ نچی بیت ۵ نچی سطرده) اولان، «کل مولود یولدعلی الفطرة» حدیثندہ اولان «مجوس» لفظنی ترك ایدوب ده آنڭ اورنینه «مسلمان» سوزینی قویوب تفسیر ایدوچی امام غزالی کندیسیمیدر؟

مدرسهٔ مرجانیه‌ده فصیح الدین الحمیدی.

شورا: - مذهبلرنڭ شیوعی بعضیلرینڭ بر ولایتده و بعضیلرینڭ ایکنچی بر ولایتده مشهور اولمقی جمعیتلر ایله مذاکره همده دلیللری تفتیش ایدوب ده برینی ترجیح ایتمك اصولینه مبنی دگل بلکه تصادفی بر شیدر. خلیفه‌لر، وزیرلر و باشقه شهرتلی آدملرنڭ بو مذهبلرنڭ تارالونده قاتشلری کوب. نظام الملك، «نظامیه» مدرسه‌سینڭ مدرسلری شافعی اولمقنی شرط ایتدیکنده بغداد و نیسابور

شهرلرنده شافعی مذهبی قوت حاصل ایتدی، ترك پادشاهلری حنفی مذهبنه منسوب اولدقلری صوڭنده بتون توران مملکتی حنفی گه اورلدی. مغرب خلقلری بدویلك که یافین اولدیغندن عراق وخراسان ایله اختلاط قیلمادیلر، سیاحتلری آنچق حجازغه اولور ایدی. حجازنڭ الڭ الوغ عالمی امام مالك اولدیغندن حج سفرینه واردقلرنده امام مالك حلقه‌سینه و آندن صوڭ ده آنڭ شاگردلری مجلسلرینه حاضر اولورلر، طبیعی آنلرنڭ کتابلرینی مطالعه قیلورلر ایدی. ایشته اوشبو مناسبت ایله آنڭ مذهبنی قبول ایتدیلر، بو کونده مغربده آنڭ مذهبی شایع اولمقی آتا بابالرغه، استاذ و شیخلرگه متابعت ایتمکدن باشقه بر سبب‌که مبنی دگل، خلقلر پك کوچلی سبب کورلمادیکنده اوزلرینڭ آتا و بابالرینڭ یوللرندن چیقارغه رضا اولمادقلرندن، آنلر یوللرینه باشقه بر شیئنی شایع ایتمك ینگل اولمیدر. کوڭلی علم خزینه سی و لسانی ده قلچ کبی کسکین اولان ابن حزم، مغربده ظاهریه مذهبنی تشهیر قیلورغه طریشوب قاراسه‌ده بر نتیجه‌سی کورلمامش بلکه کندیسینڭ نفی بلد قیلنوبه سبب اولمشدر. روسیه اسلاملری ایچنده حنفی مذهبندن باشقه مذهب شایع اولا آلماديغی قیلندن مغربده ده مالکی مذهبندن باشقه مذهب شایع اولا آلمامشدر. ٢) حدیث اماملرینی شافعی مذهبندن صانامق، مذهب تعصبنه مبنی برشی اولسه کرك. بیلدیکمزگه کوره بونلرنی باشلاب شافعی مذهبی دفترینه یازوچی سبکی و آنڭ اتباعیدر. اگرده خلقنی اشانده‌ره آلاچقندن امین اولمش اوله ایدی سبکی، ابو هریره و سعید ابن المسیب کبیلری ده شافعی مذهبدن صانامش اولور ایدی. ٣) امام غزالی سوزی حدیثنی تفسیر دگل بلکه حدیث شریف دلالت ایتمش کلی بر قاعده‌نڭ بعض بر جزئیاتنی کوسترمکدن عبارتدر. «مسلمان بالالری مسلمان اولوب یتشورلر» دیمکدن غزالینڭ مرادی حقیقی و فطری اولان مؤمن دگل بلکه اصطلاحی معناسی ایله اولان «مسلمان» اولسه کرك.

استرخان ـ مفتی محمد عبده حضرتلری اوزینڭ «الاسلام والنصرانیة» اسملی اثرنده: مسلمانلر حقنده عمر الخیامنڭ رسول اکرم حضرتینه خطابا سویلامش فارسیچه شعرلری درست‌که کلدی» دیور. عمر الخیام رسول اکرم‌گه خطاب ایدوب سویلادیکندن عرب شاعرلرندن اولمقی لازم کاور. شویله اولدیغندن شعرینی فارسیچه سویلامکنده حکمت نه‌در؟ بو عمر الخیام نه کبی کیمسه در؟ ترجمه سینی «شورا» ده یازوکزنی اوتندك.

....

«شورا»: ـ عمر الخیام حقنده معلومات آزدر، شویله ایسه‌ده وار قدری کله‌چك عددلرنڭ بررسنده یازلسه کرك.

◆◆

ترکستان ـ «مشهور خاتونلر» کتابنده (بیت ٢٩١) حضرت جبرائیل، رسول الله جنابلرینه حضرت عائشه صورتینی کتوروب شونی آلورغه اشارت ایتدیکی بیان ایدلمش. بو صورت، فوتوغراف ایله آلنمشمی؟ وحی یورتوچی بر فرشته ایچون بوندای اشلر بر قدر کمچیلك اولمازمی؟

معلم عبدالرحمن قادروف.

شورا: اوشبو صورت مسئله‌سینی امام ترمذی روایت ایتمشدر (جامع ترمذی ج ٢ ص ٢٢٧). بونڭ کیفیتنی تعیین ایتمك لازم دگل، احتمال بو ممکن‌ده دگلدر. حضرت زینب حقنده قرآن شریفده «زوجناکها» دیبولمش ایسه، حضرت جبرائیل نڭ مذکور عملی نیچون کمچیلك صانالسون؟ ازدواجنی حیوانیتدن زیاده، عالی وروحانی بر مطاب قیلوب عائله اشلرینی‌ده شول اساس غه بنا قیلورغه تیوشلی. دنیانڭ صلاحی ایشته بو کبی بر عقیده‌گه موقوفدر. ازدواج مسئله‌سی اصلاح ایدلنسه بتون دنیا اصلاح قیلنه چقدر. عالمده بوندن بیوك مسئله آز اولسه کرك.

◆◆

قارغالی ـ «شورا» ده: «مسلمانلر، حزبلرگه آیرلمق سببندن ضعیفلنورلر بلکه منقرض اولورلر،

بوکا خلاف اولەرق خرستیانلر ، مختلف پروغراملی حزبلرگە آیرلمق سببندن بالعکس کوچ کسب قیلورلر ، بونده نه حکمت وار ؟ » دیبولمشدر . (عدد ۲۰ بیت ٦١١) . بونڭ حکمتی ایسه مسلمانلرده صوڭ وقت ظاهر اولان حزبلر غرض شخصی و استبدادلق مقصدی ایله میدانه چیقمشلردر . بونڭ نتیجەسی ایسه البته انقراضلقدر . خرستیانلرده اولان حزبلرنڭ مقصدلری خلقغه فائده ایتمکدر . خلاصه : اسلامده اولان حزبلرده مقصدلر باشقه باشقه اولدیغی حالدە خرستیانلرده اولان حزبلرده مقصد بر شیدر .

امام حراث آبداروف .

تنوعه

احمد باینڭ بر ملا ایله مصاحبەسی ـ احمد بای . ـ یه نی حالڭ حضرت ، سزده بالالر اوقتەلرمو ؟ طرشەسزمو ؟

ملا ـ (آفرنغنه تاوش ایله) طرشامز ، قولدن کیلگان قدر اوقتوب ماتاشەمز شونده .

احمد بای ـ مدرسەگز بارمو ؟ مدرسەگزده نچه بالا بار ؟ معلمگز بارمو ؟ نچك اوقتەسز ؟

ملا ـ تقصیر معلممز یوق . اوزمگنه اوقوتەمن . نچه بالا دیب آول بالاسی کیلگان قدرسی بار . وقتم بارده کرەمن اوقوتەمن وقتم یوقده اوزلری گنه اوقیلر .

احمد بای ـ صوڭ نیك معلم آلدروب یخشیلاب اوقتمیسز ؟

ملا ـ بای بزده آلایوق ایتوب بولمی شول ، خلقده کازاچی . کازاچی خلقی بیك اوز سوزلی بولا اول . آنلرنی ترتیب که صالو مشکل .

احمد بای ـ حضرت سین « سیرککه » بارغانڭ بارمو ؟

ملا . ـ بارغانم یوق .

احمد بای . ـ یخشی آلای بولسه (بر ملانی کورساتب) منه شوشی ملا ایله بوکون سیرککه بارگز ، آنده آدم بالالری بولغان کازاچیلرنیڭغنه توگل بلکه

مایمونلرنی و باشقه برتقچ حیوانلرنیده تورلی هنرلرگه اوگراتکانلر . سین شولرنیده کورئلی .

مصاحبەلرنده بولوچی شاکرجان السعیدی .

گیرمانیەده اسلام غزتەسی . گیرمانیەده «هامبورغ» شهرنده فاس مسلمانلرندن بکر افندی اسمنده بری طرفندن عرب لسانندە «اسلام» اسمی ایله برجریده نشراولنورغه باشلامشدر . بکر افندی آوروپا لسانلرینه آشنا بر ذات اولدیغی روایت ایدلنور .

پکین شهرنده جمعیت اسلامیه . چین مملکتینڭ پایتختی اولان «پکین» شهرنده مسلمانلر طرفندن «جیاویوخی» اسمنده بر «جمعیت اسلامیه» تأسیس قیلندی . بوندن مقصد ایسه اهل اسلامنی اتفاق واتحادغه کتوروب جهالتنی بیارمك حقنده خدمت ایتمکدر .

« صراط مستقیم » .

حسن بك ملیقوف تربەسی ـ زافافقازیه ضابیلیری ، ملی مطبوعاتمزنڭ خادمی و آنا تیلینڭ برنچی معلمی اولان حسن بك ملیقوف جنابلرینڭ قبری اوستنه بنا صالورغه باشلامشلر . اوشبو بنا ، کلەچك مارت ۹ نچی کوننده رسمی صورتده تمام اولەچق و شول وقت مرحومنڭ استراحت روحی ایچون دعا قیلنه چقدر .

« ترجمان »

روسلرده تاتار فامیلیەلری ـ دشت قپچق وقزان هم قاسم خانلقرنده اولان شهزادەلر ، الوغ تورەلرنڭ کوبلری چوقونوب روسلاشمشلر واوزلرینڭ فامیلیەلرینی تاشلاب روس فامیلیەلری قبول ایتمشلردر . شویله ایسەده بعض برلری نیچوندر اوزلرینڭ تاتار وقتلرنداغی فامیلیەلری ایله یوررلر . بونلرنڭ مشهورلری اوشبو فامیلیەلردر : آبدوللین ، آبدییف ، آپرافسین ، آخمامیتوف ، آستانقوف ، افساقوف ، احمدوف (ایوان بولشی ایوان مینشی) ، ایزمایلوف ، اودیبفسکی (اوفا شهرنی صالوچی) ، اورافوف (آندری ، اوفا یاننده بونڭ زور ملکی اولمشدر) ، اوروسوف ، باتورلین ، باشکیروف ، بالاشوف بخدانوف ، بیکبولاتیچ ، پاشوف ، پاشین ، پالوانوف ، تاتاربنوف ، تارا

قانوف، تاتیشچوف، تیماشوف، تیموشکین، چیبیش، چیچاقوف، چیرکاسسکی، داداشوف، داشقوف، دولغاروکی (آنا طرفندن)، دینیسوف، رودال، روزابوف، شاخرفسکی، شولاشکین، شیخالییف، شیربنسکی، صاروکین، صالاشنیقوف، صوتوروف، غادنوف (بوریس)، قاتقوف، قادوشوف، قارامزین، قاریشوف، قاریاین، قاشلییف، قالپاقوفسکی، کاظم بك، کلانچین، مامین، مارتین، منصوروف، میرزالیقین، ناخیەوف، یارەالایوف، یازیقوف، یانغالیچوف، یوسوپوف.

عربارده وهمگه دوا قیلەق. ایچارینه ییلان کرەش دیه وهم و خیاللانەش آدملرگه بو زمان دوقتورلاری چیتدن ییلان کتوروب شونی وهم ایبەسینڭ ایچندن چیقارەش اولوب کوستررلر و وهمنی وهم ایله دوالارلر. بو کبی حاللر ایسکی عرب طبیبلرندەده اولور ایەش. بغداد شهرنده الوغ آدملردن برینه مالیخولیا اولوب باش اوستنده گوبی یوردیکنی خیال قیلور ایدی. ایشکلردن کردیکنده گوبی مانع اولماسون ایچون بوگولوب کرر و یانینه آدم کلدیکنده: «ایبدەش یراق طور، باشمده اولان گوبی توشوب کیتوب برر یرگه ضرر کتورماسون!» دیور ایدی. مشهور طبیبلر بوڭا دوا قیلودن عاجز اولدقلرندن صوڭ ابو البرکات هبت الله بن ملکا حضورینه کتوردیلر. ابو البرکات ایسه واقعەنی بیلدیکندن صوڭ: «دوا قیلورەز ابرتەگه کیلورسز» دیه قایتاروب یباردی. وعدەلی وقتده کلدیکلرنده خیاللی آدمنی اوزینی گنه یانینه کرتوب سویلاندردی و بر خدمتچیسینی چاقروب: «بو آدمنڭ باشندا اولان گوبی نی صوغوب توشر!» دیدی. واقعا خدمتچیسی، قولنده اولان کوساك ایله خسته باشنده اولای گوبی نی صوغوب توشردی. گوبی ایسه توزان اورنینه تتولوب یرگه توشدی. خسته آدمده: «الحمدلله خلاص اولدم» دیه چیقوب کیتدی و خسته‌لگندن خیالندن خلاص اولدی. ابو البرکات ایسه بونڭ خیال وارلغنی بیلدیکنده گوبی نی حاضرلاتوب قویمش ایدی و ایلکدن اوگراتوی بوینچه بونڭ باصوب طوراچق یرده توبه توشامنی تیشوب شوندن ایسه توباندەگی خادمنه صوغارغه قوشدیغی ساعت ایله نچکه یب ایله گوبی نی آصوب توشرمشلر ایدی.

هندستان مسلمانلرنده اویغانمق ـ هندستان مسلمانلری بو روشده غفلت اویقوسنده یاتمقدن فائده چیقمیه چغنی، آوروپالولر اوقومش شیلرنی اوقومقسزین باشقه لرنڭ آیاق آستلرنده ایزلمکدن قورتولمیه چقلرنی آڭلادقلرندن فنون جدیده اوقوتور ایچون دیه بالالرینی «قالقوتا» دار الفنوننه ویررگه باشلامشلر در. «حبل المتین».

مسلمانلر ایچون دینی مدرسه ـ ترکیاده «سلانیك» شهرنده بو کونده دنیاده مثلی اولمغان روشده بر «مدرسهٔ عالیهٔ دینیه» تأسیس ایدلنورگه قرار ویرلمشدر. بونده درسلر، دین اسلامنڭ عاویتی ایله متناسب اولوب، اسلام حقنده شبهەده اولوچیلر وبحثلر کتوروچیلرنڭ شبهەلرینی بیاررلك و بحثلرنی قایتاررلق دین عالملری یتشدرلەچکدر. بونده ایسه اسلام شریعتنه عائد فلسفەلر اوستنه، دینگه تعلقی اولان فنلر و بر قاچ اجنبی لسانلر تحصیل ایدلنەچکدر. اوقوب چیقەش آدملرنڭ بر قسمی میسیونیرلر قبیلندن چیت خلقلرنی اسلام دیننه اوندار ایچون یراق یرلرگه و یات قوملر آرالرینه تاراوب، واردقلری اورنلرنڭ اسلام جمعیتلری آچاچقلر در.

استانبول شهرنده معارف ـ استانبول شهرنده اولان بتون ابتدائی مکتبلر ٤٠٠ عدد. ابتدائی هم رشدیەلرده اوقوچی شاکردلر ٣٢،٠٧٩ عدد. بونلرنڭ معلملری ١،٥٤٥ عدد. شهرده اولان بتون اهل اسلام تخمینا ٥٠٠،٠٠٠ عدد مقدارندەدر.

شیخ سعدی و گلستان ـ شیخ سعدینڭ «گلستان» نام ادبی اثری اوشبو کونلرده علی عباس مذنب اسمنده بر ذات طرفندن فارسیچەدن ترکیچەگه ترجمه اولنمش و «باکو» مطبعەلرینڭ برنده طبع ایدلنورگه باشلانمشدر.

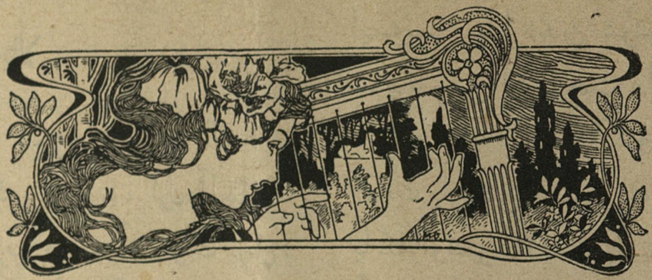

اشعار

امیدسزلککه قارشی .

اوز اوزمنی بو توبان دنیاده مین نیك خور توتام ؟
عالیلکنی باشقه غه نسبت بیروب بیت زور توتام .
هیچ میکا بولماس بو اش دیب شبهه‌لنسه‌م ، باقمه‌سه‌م
کمگه اوپکه‌لیم آنك برلنده نیندی اش کوته‌م ؟
کمگنه بولسون جسارت برله زور اشکه کروب
فایده‌لنغانلر ایکان مین نیك اوزمنی قورقته‌م ؟
کیك بو دنیانك یوزنده معرفت میدانینه
کرماینچه بوشقه آه واهلر ایتوب نیك اوت یوتام ؟
اول امیدسزلك عذابن ایندی مطرود أیله‌دم ،
اشلیه‌ن دائم اشه‌دن چن یه‌ش امید ایته‌م .
هیچ طنشلق بیرمیه‌ن زورلیم فکرنی اویغه‌تام ،
تاکه یاب یاقتی کورنسون هر آیاق باصقان اوطه‌م
شول وقتده یاقتروب بر یالت ایتوب نور باشمه
چن سعادت طاکی آطار دیب امید برله‌ن کوته‌م .

کریم ، ابوبکری . آقمولا .

کوره‌م .

دنیانك من هر وقت انسانغه عصیانن کوره‌م ،
هر وقت اوشبو حیات برلن صوغشقانن کوره‌م .
بو شولای بر سوز فقط ، طاغن مونك بار مضمونی
دنیاغه عصیان ایدر بولغان کوب انسانی کوره‌م
من عمومیت بله‌ن دقت ایدوب بر کوزله‌سه‌م
همه‌دن آرتق دلی ، جاهل مسلمانن کوره‌م
کوب قاری تورغاچ دخی بیگره‌ك بختسز فرقه بار
ایاك قاطی مظلوم خلق ، مسلمه نسوانن کوره‌م
هر یازلغان کاغدك سطرینه بر کوز صالدیسه‌م
بزگه قارشو قان ویاش برلن یازلغانن کوره‌م
کوز صالام یولدوز - قویاش - آی - کوك - بولوطلر اوستینه
حال تلی برلن آلار زارن وفغانن کوره‌م
قسقه‌سی دنیا فقط بزنك ایچون میزان ایمش
کوزلیلر ایچون آنك جنت ورضوانن کوره‌م .

واقف .

قز بالا .

اول ئلی بیك کچکنه هر سوزلری تیك بالغنا
روحقنه اول ، نورغنه تیك ، گلگنه ، اول آلغنا .
باق ، قاراب طوت ، رنجتوب قویمه آنی قولڭ بلن .
اول ئلی یه‌ب یه‌شکنه ، کب کچکنه آلماغنا .
اوز جانندنده آنی آرتق کوروب سویگان اوچون
انکاسی چوقلر طاغوب بتکان آنڭ قالپاغنا .
بلمیلر باشقه خلق یغلی دیلر اول بلبلی
قایده یغلاو ، بلکه اول صایری بیشك صالماغنا .
گل بوتاغندایغنه اوز آلدینه بوگلوب طورا
بر قاراب باق سین آنڭ بو نه‌ب نه‌زك بارماغنا .

***

خوش ایدی اول کونلری ، طب طن ایدی کوڭللری
بالمادی ، اوندی عمر ، اول آلدانوب قورچاغنا .
بیك کوڭلسز اول بو گون ئلله نیگه بیك قایغرا
نیشل‌سون یاشلك ، صبیلق چاقلرون بیك صاغنا .
سیزمادی ، هیچ بالمادی اول ؛ قویمادی ملعون جهان
آلدی اول صدفنیده ئله‌کتروب قارماغنا .
بوزدی ، بر باد ایلدی آنڭ امید باقچه‌لرن
آلدی به‌یله‌ب قول ، آیاغن ، قویدی محنت طاغنا .
اول شولای غفلت بله‌ن یورگان چاغندا طاڭ قالوب
ئلله قایا‌ن طاب کیلوب کردی « محبت » باغنا .
اول وقت حره ایدی ، ایرکن ایدی دنیا یوزی
ایندی « ابر » آلدی قسوب طاب طارغنه قوچاغنا .

جمال‌الدین یومابوف . طرویسکی .

ایکی بای.

(تورگینف) دن .

اگر « روتشیلد » کبی باینی کیتورسه‌لر مثال ایتوب
دیسه‌لر : بایلغندن کوب اوز وکارگه بیره کیسوب ،
اول آصری کوب فقیرلرنی ، هم آورولرغه یاردمده
یتیم خانه‌لری صانسز ، آچق قابقاسی کرگانگه .
اوقوتا کوب بالالرنی بوتون دنیا جومارطی اول
ایسه‌بسز میلیاردندن شوشی یوللرغه طارقی اول . ـ
سویونه‌م‌مین ، اوقیم‌رحمت : « اوزاق‌سورسون‌عمر » دیمن ،
شونڭ برله کینه‌تکنه ایکنچی نه‌رسه اویلیمن .
آولنڭ یارلیسی مسکین تله‌نچیگه کومه‌چ بیرسه ،
یا که اوکسز بالاغه از باسنده بر مویش بیرسه ــ
آنی اوّلگیدن بایراق ، بختلیره‌ك دیبوب طانیم
فقیرنڭ ایکمه‌گن باینڭ مالندن ایزگیره‌ك صانیم .

سعید سونچه‌له‌ی .

قویولغان چه‌چکه‌لر.

(روسچه‌دن .)

قویولغان چه‌چکه‌نی جیردن ایپلمی کمده آلورغه ،
آلار محکومدر ایندی گل طابان آستنده قالورغه ،
آلارنی جیلده اویناطور هواده قوم بلان برگه :
طوزانلی چه‌چکه‌گه‌کون یوق ـ آلار قالغان‌طارالورغه .
شولای طاتلی خیاللرم ، کینه‌تدن چه‌چکه‌لر آطوب ،
برندن صوڭ بری جیرگه قویولدیلر شیگوب ، قاطوب ؛
شولایده ، عمری قصقه بر سعادتکه اوروب آهلر ،
آلارنی مین کوتارمیم تیك قالورلر مه‌نگیگه یاطوب .

عبدالخبیر الرشیدی .

« ئولگان یوره‌ك » .

کشی دردله‌نماسه جه‌یگی ماتور نورلی زمانلرده
آغار صولر ، آغاچلی ، حتفه توسلی زور یالانلرده
آغاچلرنڭ آره سنده ماتور صایراوچی قوشلرنی
ایشتکانده یوره‌ك تیبمسه صاف ، موڭلی طاوشلرنی
کوزی یه‌شل‌نماسه ، موڭلاماسه آولاق وطن یرده
قویاش چققانده ، بایغانده تأثرله‌نماسه برده
کوزی کورماسه ملت نڭ ایزلگان آرتده قالغانن
حمیت کیلماسه کورگانده حقلری طاپالغانن
یوره‌ك صزلانماسه مسکین و مظلوملرنی کورگانده
حقیقة ده ئولگان بر یوره‌کدر موندایِن بنده .

م . غفوری .

وفا.

سكا يوق اعتراض اى عالى محبوب!
نه كيم بوزدك وصزدك كورمشم خوب
هر اشياكم تصرف أيليورسين.
معارض يوق سكا نه بولسه مطلوب
نه سوزدركيم يازارسن باظرافت
اوقورم ذوقيله غايتده مرغوب
بو سوزلركيم يازوبمن بالطيفه
صداقتدن ايرر ديب أيله محسوب!

غواص.

مسامره

ايبايتى ييلغه‌سنده بر كيچه. تماكو ابتلاسى. اسلام ياشلرى حقنده كيمه‌چى روس فكرى. ڤولتر وباشقه‌لر.

«اورسكى» شهرندن قايتورغه چيقديغمز ده اوچ بيش چاقروم قدر يرگه اوزاتا وارامز ديه بزه قوشلمش احباب تا «ايبايتى» ييلغه‌سينه قدر برلكده كلديلر. بو يرده جاينك الك گوزل بر كيچه‌سينى برابر كچردك. سماور وهر بر آشامق ايچمك اشياسى يانمزده مول اولديغندن بالقصد قرغه چيقو- چيلر روشنده كيف وصفالر ايتدك.

عبدالله افندى، قزان مدرسه‌سينه اوقور ايچون وارديغى ساعتندن باشلاب كندى ترجمهٔ حالينى سويلادى. مدرسهٔ مرجانيه‌ده اولان شاگردلرنك ماجرالرين، مناظره ايدشوب مدرسه‌دن مدرسه‌گه يورولرينى، استانبوله وارديغنده خواجه‌لر درسلرينه مداومت ايدوينى، صوڭره‌دن رسمى مكتبلرگه دوام ايتديكلرينى، حفيه‌لر ژورناللرى سببلى ياقانى قولغه ويرديكلرينى، طرابلس غرب ولايتنه سورلديكلرينى، رجب پاشا حضورينه كرديكلرينى، خلاصه: فرج بعدالشدةدن اوزون اولان ماجرالرينى بتون عنعنه‌سى، شرح وحاشيه‌لرى ايله حكايت ايتدى. كوزلرمزدن گاه ياشلر آغار وگاه هيچ منع ايدلنه آلمقسزين طوتاشدن قهقهه‌لر ايله كولر ايدك. مدرسه‌ده وقتمده كنديمدن اوقومش برشاگردمنك هم عبدالله افندى نكبتلرينه شريك اوله‌رق يورديكى مناسبت ايله اوشبو حاللرنى دڭلامقده بنم ايچون آيروچه بر اهميت وار ايدى.

كيچه‌ده هر نه قدر چركى، چبن اذيت ويردى ايسه‌ده سحر وقتلرنده بو مخلوقلر قرار گاهلرينه چكلديلر، بتون صحرا بزلره قالدى. هوانك لطافتى، روحلره ويرمش تأثيرى تعريف قابل دگل درجه اولنور ايدى. عربلرنك: «فاغتنم بردالربيع سيما وقت السحر» ديديكلرى سوز گويا اوشبو صحراده واوشبو كيچه‌نك سحر وقتى حقنده سويلانمشدر.

بر رفيقمزنك غايت حضورسز اولديغنى حس ايتدم واحمد افنديدن ده: «يوقسه بو خسته‌ميدر؟» ديه صوردم بوڭا قارشو مز بورده كولدى و: «خسته دگل، فقط حالى خسته‌لردن دخى بدتردر، بيلورسزكه بزسزنى آنچق اوچ بيش چاقروم يرگه قدر اوزاتمق قصديله چيقمش ايدك، قزوب كيتوب بو يرگه كلوب يتدك. شمدى شهردن اوتوز چاقرومدن زياده براورنده‌مز. مذكور افندى تماكى ترياكيسى بر كيمسه اولوب يانينه آلمش تماكوسى تمام بتمش وشونك سببندن ده كورديككز بر حاله دونمشدر» ديدى «آراده بوندن باشقه تماكى استعمال ايدن يوقمى؟ ايثار ايتسه‌لر اولمازمى؟» ديدم. بووقت يانمزده اولان اوچونچى بر ذات ده: «افندم! آنلر ايثار ايتديلر، ذاتا صو، اوت واولن قبيلندن ـ ده ـ تماكو- مشتركدر، فقط باشقه‌لرنكده كوبدن بتدى، بو كبى قوش اوچماز صحراده آنى ايزلب تابمقده ممكن دگل، سز صو بوينده‌ايدكز يول ايله بر پاپاس اوتوب كتدى، شول وقت بونك قارشوسينه چيقوب حتى حضرت عيسى حرمتنه صوراب قارادق، فقط پاپاس كنديننك تماكو استعمال ايتماديكنى بيان ايله اعتذار أيلدى» ديدى.

شيخ جمال الدين حضرتلرى، التفات يوزندن

سیغاره صوندقلرنده: «عادت ایتمامشم» دیه اعتذار قیلوب رد أیلمش وصوگره‌دن ده: «الڭ الوغ بر عالم حضورنده قریه شاگردینڭ بو حالی - صبی یتشیخ - سوزینه طوغری کلمش اولسه کرك» دیه کوڭلم معذب اوله‌رق یورمشیدم. شمدی بو ماجرانی کوردیکم صوڭ بوڭا عادت واستعمال ایتمادیکم ایچون طوغروسی کندیمی تبریك ایتدم. کونلرنڭ برنده بتون حضورمی بتره‌چك وخسته‌لکدن مشکل حاللرگه کتوره‌چك جزئی راحتلکنك اهمیتی یوقدر.

انسان عادت اسیریدر. طبیعی اشلرندن باشقه لرینی حدذاتنده فائده وراحت ویردیکندن دگل بلکه عادتنی یرینه کتورمك جهتندن قیلور. حتی طبیعی أشلرنڭ بر چوغیسی ده عادتکه تابعدر. چای ایچوب لذت آلمق، چاینڭ آدم بالاسی ایچون ضرور برشی اولدیغندن دگل بلکه یالگز عادت اجرا ایتمك جهتندندر. اگرده عادت ایتمش اولسه ایدی چایدن حاصل أیلمش لذتنی قاینارصو ایچمکدن هم تابار ایدی. شونڭ ایچون: «بورنغیلر چای ایچمکسزین نیچوك کون کچرمشلر؟» سؤالی وارد دگلدر. تماکو تارتمق‌ده اوشبو قبیلدن اولسه کرك. انسان، اگرده چای ایچارگه وتماکو تارتورغه عادت ایتماز اولسه بونلردن محروم اولدیغی ایله راحتسزده اولماز. بن کندیم اوشبونی تجربه ایتمك ایچون ایکی آی قدر بر مدت چای ایچمادم. یالگز سوت یاکه شکر صالنمش قاینار صو ایچوب طوردم. چاینڭ ضرورتی نه یرده! حتی کوڭل ایچون برقدر آغرلغی حس ایدلنه باشلادی. بوکون امینم‌که قاینارصو ایله شکر یاکه سوت اولندیغنده چای اولمادیغی ایچون کیفم بوزلاچق دگلدر.

ایت آشامقدن لذت آلمق‌ده بعینه چای وتماکو قبیلندن عادت بلاسیدر. یوقسه ایتنڭ انسان ایچون حتی ضررلی ایدیکن حکیملردن چوقلری سویلرلر. مال آسراب یوروچی عربلر، اوز یرلرنده آشلق اوله‌ادیغندن چیتلردن هم أشلق یورتمك عادتلری باشلانمادیغندن ایت آشارغه احتمالکه مجبور اولمشلردر. اما بوکونده ایت آشار ایچون مجبوریت یوق ایدیکی معلوم. یالگز انساننڭ کیفنی توزاتر وعادتنی اجرا ایلر ایچون حیوانلرنڭ عمرلری کیسلوب طورلورغه محکوم اولمشدر.

آدم بالالری بردن طبیعتنی تسخیر ایتمکلری سایه‌سنده بوکونده خدمت ایتمکده اولان حیوانلردن مستغنی اولورلر و ایکنچیدن‌ده یر کره‌سی کندیلری ایچون‌ده تارلق ایده باشلادیغنده طبیعی، حیوانلرنی آزایتورغه و بونڭ سببندن‌ده ایت آشامق عادتنی یواش یواش بتررگه مجبور بولسه‌لر کرك.

***

«ایباتی» بیلغه‌سنده اولان راحت و لذتلرمز درد اهللرینڭ ماجرالری حقنده اولان حکایتلرنی دڭلامق، لطیفه سویلشمك و طبیعتدن استفاده قیلمقدن عبارت اولمشدر. لذت و راحت تابمق ایچون یالگز، اهللرندن عبارت اولان مجلسلرده صحبت لازم اولوب باشقه برشینڭ لزومی یوقدر.

کونلرنڭ الڭ گوزل وقتنده «اوفا» ده مدرسهٔ عثمانیه شاگردلری قرغه حضورغه چیقوب برلرنی‌ده دعوت ایتدیلر. واروب یانلرنده یاروم کون طوردق. صوگره مرحوم خیرالله آخوند یانمزده اولدیغی حالده قایتورغه چیقدق. کیمه‌چی روس کندینڭ استغرابنی یاشره آلمقسزین بزلره: «دیم یاقه‌سنده شمدی ایکنچی تاوالك اولور طوتاشدن آدم تاشوب یوریم. آزدن فرق ایللی عدد اولور یاشلرگز وار، آرالرنده بر ایسرك یوق و بویله شغللنوچی بر آدم کورلمی، جمله‌سی شاد، جمله‌سی باحضور، بر طوغمه اولوب اویناب کولوب یوررلر. آرالرنده نه داوش وار، نه غوغا، نه صوغش وار و نه قرلش!. بزم روس یاشلرینڭ ایسرتکچ ایچمکدن باشقه‌ده هیچ لذتلری یوق. ایکیسی اوچیسی بر یرگه کلسه مطلقا آرالرنده فچقرش و سوگوش اوله‌در. دورت بیشی حضورغه چیقسه‌لر قانغه باتوب قایته‌لر، الڭ عقللی اولانی‌ده دورت آیاقلانوب قایتورغه مجبور اوله‌در، اگرده هریرده مسلمانلرنڭ یاشلری

اوشبو اورنده کورلمش یاشلرکز قبیلندن اولسه‌لر هیچ شبهه یوقدرکه استقباللری پارلاقدر » دیدی.

آخوند حضرت‌ده کیمه‌چی روس‌غه: «مع التأسف سزنك یاشلرکزنك عادتلری یواش یواش بزم یاشلرمزه هم سرایت ایدوب کلمکده‌در » دیه جوابلاندی.

بز بلغار ترکلری ایله زمانه کوب اوغراشدی. پك قاتیغ جبر جفالر قیلوب قارادی ایسه‌ده تامرمزنی قورتورغه موفق اوله آلمادی. بزلر همیشه وارمز، باشقه‌لر قبیلندن دنیاده یاشارگه نیتمز درستدر. فقط اوشبو نیتمز، یرینه کلور ایچون الوغ بر شرط وار. بو ایسه یاشلرمزنك توفیقلی وحسن خلقلی اولمقلریدر. اگرده یاشلرمز اسراف سفاهتدن یراق بورسه‌لر، ملتمز دوام قیله‌چق وباشقه‌لر ایله برلکده بوریه‌چك. معاذالله اگرده ایسرتکچ ایچارگه باشلاسه‌لر، بزلر بو کوندن بتدك یوغالدق، باشقه یوقدر.

« اوفا » شهرینك تاغ و بولونلری، باغچه و صولری گوزل، «مقصود» داچه‌لرینك منظره‌لری فرح بخشادر. لکن «ایباتی» تاغلرنده و بیلغه‌لرنده اولان طبیعی خوشلق وخاطرلره کتورمش صفا ومسرتلر، انسانی دوچار حیرت ایده‌چك مرتبه‌ده‌در.

«اورسکی» ایله «آقتوبه» آراسی ۱۴۰ چاقروم تخمین ایدلدیکی حالده آنچق «خیرصون»، «قوس ایستاك» اسمنده ایکی عدد مهاجر خاخوللر قریه‌لرندن کچدك قونوب وهر ایستدکچه توقتاب سوار قایناتوب چای ایچوب، کیف صفالر ایدوب یوردیکمز جنت روشنده خوش ایسلی اولنلر، نسیم سحر روشنده دولقونلاب طورمقده اولان لطیف هوالر آز کونلر صوکنده خاخوللر آیاقلری آستونده ایزله‌چگی وایسلر ده بوزلاچقی، آب حیات تعبیرینه لائق اولان « یمان قارغالی»، «الکان قارغالی»، «قوس ایستاك صابی»، «ایباتی» اسمنك بیلغه‌لر دوکغرلر ایله طولاچقی معلومدر.

« آقتوبه » ده بیوك بر تگرمان قورلدیغنی کوروب کندك. بونی ایسه ایکی اوچ مهندس استثنا ایدلسه قالان اعضالری مسلمانلردن عبارت بیوك بر شرکت تأسیس ایتمکده‌در.

اونوته یازدم. احمد افندی کتبخانه‌سنده بر کتابده: «ڤولتر، فخر کائنات افندمز شأنینه لایق دگل صورتده بر تیاترو کتابی یازدی ایسه‌ده صوکره تتبع وکوب تفتیش سایه‌سنده رسول اکرم سیرینه واقف اولدی و اولگی عملینك خطا ایدیکنی تمام آکلادی و شوکا مقابل اولمق اوزره «ژان غانیی‌یه» نام مستشرق اثرندن اقتباس ایله رسول اکرمنی مدح ایدرك بر اثر نشر ایلدی» مضموننده بر فقره اوقودم. اوشبو وقت کوکلمده شول درجه‌ده لذت حاصل اولدی‌که تعریف ایدرگه اقتدارم یوق.

اوّلگی اثری نشر ایدلدیکی صوك ڤولتر، رنجی درجه دشمانی اولان پاپا طرفندن: « سوکیلی وغلوم ڤولتر!..» دیه باشلانمش بر تشکر مکتوبی آلدیغی معلومدر. صوك اثری نشر اولدیغی بعدنده پاپا، نه حالگه دوشدیکنی کوره‌سی ایدی! ڤولتر کبی فیلسوف حالی ایله مناسب اولانی‌ده طبیعی، صوك اثریدر.

تیمر یول آرباسینه اوطوردیغم صوك تکرار « الغفران » نی آلوب، طوقتادیغم یردن مطالعه ایدرگه کرشدم.

اوقور ایچون دیه حاضرلب قویمش ترکی و عربی اثرلرم خیلی اولدیغی حالده نیچون «الغفران»نی آلمشیدم؟ بونك سببی ایسه مصر جریده لرینك « دانتی» حقنده چیقارمش مشهور مناقشه‌لری ایدی. ایتالیالولر «اسکندریه» شهرنده اوزلرینك شاعرلری «دانتی» ایچون تمثال (پامتنیك) اوطورتمق اولدیلر و «دانتی» نك غایت معلوماتلی، اجتماعی واخلاقی قاعده‌لرنك مخترعی اولدیغنی دعوی قیلدیلر. اما فخر کائنات افندمز حقنده احمقلر قبیلندن بر حکایت یازدیغنی سبب کوستروب اسلام جریده لری بوکا راضی اولمادیلر. بعضیلری ایسه «دانتی» نك آوروپانی حیران ایتمش هنری صرف معری مالی ایدیکن و هر بر کمالاتی آنك اثرلرندن اوغرلامش نرسه لردن عبارت اولدیغنی حتی افندمز رسول اکرم حقنده یازمش اولدیغی حکایتنی ده معرینك « الغفران » ده اولان حکایتینك اقتباسی اوزگرتوب

گنه ترتيب ايتديكنى ميدانه قويديلر. ايشته «الغفران» رسالەسينى اوشبو بحثلر ايله آشنا اولور ايچون باشقەلردن ترجيح ايتمشيدم.

ادبيات عربيەده كمالات تحصيل ايتديكلرندن، جاهلى و اسلامى شاعرلر ترجمهٔ حاللرى ايله آشنا اولدقلرندن صوڭ، شاگردلرمز اوشبو «الغفران» نى مطالعه ايدر اولسەلر لذت تاباچقلرنده شبهەمز يوق.

* * *

اوزون سوزنڭ قسقەسى «اورسكى» سفرندن ممنون اولدم، فقط كتبخانەدن مرادمه موافق استفاده ايده آلماديغم ايچون تأسف ايتديكمنى ياشررگه اقتدارم يوقدر. روسيه اسلاملرى ايچنده باى كتبخانه لرنڭ ايچلرينه كرمك وكورمك، كورديكلرمدن هم فائده آلمق ــ نه حكمتدر بڭا ميسر اولمادى. الله رحمت ايتسون، نعمت الله حاجى اوز كتبخانەسينى كوسترمك ايچون دفعەلر ايله دعوت ايتديكى حالده وارا آلمادم. داملا عالمجان حضرت كتبخانەسينى كوررگه ديه وارديغمده كنديسى «قزان» شهرندن بر طرفه كتديكى وقتنه تصادف ايتدم. شهاب‌الدين حضرتدن قالمش كتبخانەنى كورر ايچون ديه وارديغمده ولدنجيبلرى برهان‌الدين حضرت: «كتابلر كلداو-ايده ايدى، آقتاررغه ممكن دگل» ديه بيان معذرت ايتدى. بو كبى فاضل بر آدمنڭ، پدر عزيزلرندن قالمش اثرلرينى حبس قيلوب صندوقلرده وپادواللرده آسراميەچغنده شبهەم يوق. بونى ايسه علم اهلى دگل، علمسز آدم ده قيلماز. بو سوزى كتابلرنى كوستررگه ايستماديكندن يالگز بهانەغنه اولمشدر، ديه ظن ايتدم. سيد على ظاهر افندى ايله «پلدانگى» گه وارديغمده آز آراده عبدالله افندى كتابلرينى كوردم بوكتبخانەنى: «ما لا اذن سمعت ولا عين رأت» سوزينه مصداق ايدلسه جائزدر، فقط بن بونلرنڭ يالگز، باشلرندن برر بيتلرينى گنه آچوب كوردم. بوده بارى ده دگل، بلكه اوندن برى گنه ايدى.

احمد افندى كتبخانەسينڭ اورتاسينه كروب اوطوردم ايسەده، بوندن هم استفادەم يوق حكمنده اولديغنى يوقاروده بيان ايتدم. مع مافيه «دائرة-المعارف»، «مجموعهٔ ابو الضيا» كبى عزيز اثرلرنى عاريت يوللو آلوب طورديغمدن اڭ كوب منفعت كورديكم كتبخانه، احمد افندى كتبخانەسى اولمشدر.

«آقتوبه» ايله «اورنبورغ» آراسنده ٨ ساعت قدر وقتده يوردك. خانەگه قايتوب كرديكمده مطبعەدن كلمش آدم: «شورا ايچون مقالەلر ويرگز! حرف جيوچيلر كوتوب طورالر» ديه اوزمنى قارشو آلدى.

ر. ف

غراف طولستوى وفاتى

بو عصرنڭ حكيملرندن و داهيلرندن صانالمش ليف نيقولايوۋيچ غراف طولستوى، اوشبو نويابر ٧ نچى كون ايرته ساعت ٧ نچىده وفات ايتدى و ٩ نچى كون كوملدى. بونڭ وفاتى ايله روسيەده عالى فكرلى بر آدم يوغالدى واورنىده بوش بولوب قالدى. ترجمهٔ حالى كيلەچكده درج اولنەچقدر.

محرّرى: رضأ الدّين بن فخر الدّين.
ناشرلرى: محمّدشاكر و محمّدذاكر راميفلر

«شورا» اورنبورغده اون بيش كونده بر چققان ادبى، فنى و سياسى مجموعەدر.

آبونه بدلى: سنەلك ٨، آلتى آيلق ٢ روبله ٦٠ كاپك. «وقت» برلن برگه آلوچيلرغه: سنەلك ٩، آلتى آيلق ٤ روبله ٦٠ كاپكدر.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: НА 2-й СТР. ОБЛОЖКИ 30 КОП., НА 3 и 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.
АДРЕСЪ: г. Оренбургъ, Редакція журн. „ШУРО“,

ТИП. ГАЗ. „ВАКТЪ“ ОРЕНБУРГЪ.

اورنبورغده «وقت» مطبعەسى.